

socio-ekonomkska stabilnost
javna i lična bezbednost

medjuetnički odnosi
socio-ekonomkska stabilnost

politička i institucionalna stabilnost
medjuetnički odnosi

javna i lična bezbednost
politička i institucionalna stabilnost

Izveštaj Ranog Upozoravanja

Kosovo

Izveštaj #1

Maj-Avgust 2002

*Izveštaj
Ranog
Upozoravanja
Kosova*

Izveštaj #1

Maj-Avgust 2002

Gledišta izneta u ovoj publikaciji pripadaju autorima i ne izražavaju obavezno poglede UNDP-a i USAID-a.

SISTEM RANOG UPOZORAVANJA – Sistematski pristup za sprečavanje konflikta

Izveštaji ranog upozoravanja Kosova predstavljaju deo projekta: "Sistem ranog upozoravanja". Izveštaji ranog upozoravanja promovisani su po prvi put u Bugarskoj i pokazali su se kao veoma korisno sredstvo u sprečavanju konflikta tokom procesa donošenja odluka. Aktuelno, u okviru mnogih programa UNDP za Jugoistočnu Evropu izraduju se sopstveni izveštaji ranog upozoravanja, koji se publikuju periodično.

Projekat „Sistem ranog upozoravanja Kosova“ ima za cilj osposobljavanje analitičara sa Kosova da predvide potencijalne krize i da, na osnovu odgovarajućih zaključaka, daju savete vezane za politike sprečavanja kriza. Stremljenja su da subjektima razvoja i izgradnje mira na Kosovu izveštaji budu sredstva za strateško planiranje, reagovanje na vreme i izgradnju politika, izvlačeći preporuke za preduzimanje preventivnih mera, a na osnovu analize trendova i monitoringa ključnih sektorskih indikatora o osnovnim uzročnim faktorima konflikata.

Izveštaji se sufinansiraju od strane USAID, a izraduju se u Institutu za razvojna istraživanja "Riinvest" i od strane nezavisnih analitičara Kosova.

Za daljne informacije u vezi SPU molite se da kontaktirate predstavništvo UNDP-a na Kosovu, Naselje Pejton br.14, Pristina; Tel. +381 (38) 249066/067; Fax: +381 (38) 249065; e-mail: mytaher.haskuka@undp.org.

Vaši komentari i reagovanja su od značaja za dalji razvoj izveštaja. Molite se da njih šaljete na: early.waring.ks@undp.org.

IZABRANI INDIKATORI

	2001	Januar-April 2002	Maj-Avgust 2002	Trend
Stopa rasta GDP-a (godišnja)*, %	13	7	7	↓
Stopa inflacije (godišnja)*, %	11		5-6	↓
Kamate (godišnje), %	14-22	12-18	12-18	↓
Bankarski depoziti, milioni €	468	423-381	377-374	↓
Uročeni depoziti, milioni €	126	134-123	118-117	↓
Srednje plate (mesečno), €	200**	-	-	-
Registrirana nezaposlenost, broj nezaposlenih	-	242.428 (Februar)	248.254 (Jun)	↗
Indeks cena, % (U poredjenju sa oktobrom 2001)	-		107,4	↗
Bazične penzije (mesečne), €	-	-	28	-
Politički pesimizam, % ("Donekle nezadovoljni" ili "potpuno nezadovoljni" sadašnjim političkim kretanjima)	-	-	70,0	-
Ekonomski pesimizam, % ("Donekle nezadovoljni" ili "potpuno nezadovoljni" sadašnjim ekonomskim kretanjima)	-	-	50,8	-
Subjektivno blagostanje, % (Ekonomска ситуација у породici иста или лошија него прошле године)	-	-	72,6	-
Optimizam u pogledu blagostanja, % (Ekonomска ситуација у породici биће иста или болја него до сада)	-	-	57,4	-
Zadovoljni radom UNMIK-a***, %	-	-	27,2	-
Zadovoljni radom SPGS-a, %	-	-	43,8	-
Zadovoljni radom Vlade, %	-	-	60,2	-
Zadovoljni radom Skupštine Kosova, %	-	-	49,6	-
Zadovoljni učinkom KFOR-a, %	-	-	69,8	
Povratak iseljenih, broj povratnika	1.425		874 (do juna)	↔
Lična bezbednost, % ("Donekle bezbedni" ili "potpuno bezbedni" na ulici)			54,3	-

* - Projekcija trenda

** - Oko 400 DEM

*** - "Donekle zadovoljni" ili "potpuno zadovoljni" radom institucija

SADRŽAJ

IZVRŠNI PREGLED	1
EKONOMSKA I SOCIJALNA STABILNOST 3	
Makroekonomski trendovi	3
Proces privatizacije	5
Bankarska i finansijska stabilnost	5
Nezaposlenost	6
Javni sektor i plate	7
Bibliografija i beleške	8
POLITIČKA I INSTITUCIONALNA STABILNOST 9	
Politički procesi i lokalni izbori	9
Privremene institucije samoupravljanja i sudstvo	11
Status Kosova i pitanje Mitrovice	12
Bibliografija i beleške	14
MEDJUETNIČKI ODNOSI 15	
Medjuetnički konflikt i miran suživot	15
Sloboda kretanja, enklave i pravna država	17
Povratak raseljenih lica i izbeglica	18
Bibliografija i beleške	19
JAVNA I LIČNA BEZBEDNOST 20	
Javna bezbednost	20
Lična bezbednost	21
Organizovani kriminal i korupcija	23
Bibliografija i beleške	24
ANEKS 1. Izabrani rezultati ispitivanja javnog mnjenja 25	
ANEKS 2. Dogadjaji u periodu maj - avgust 2002 29	

LISTA AKRONIMA I SKRAĆENICA

ABP	Autoritet Bankarstva i Platni Promet
BRJM	Bivša Republika Jugoslavije Makedonija
CFA	Centralni Fiskalni Autoritet
CIVPOL	Civil Police (Policia e UNMIK-ut)
EKK	Energetska Korporacija Kosova
GDP	Gross Domestic Product (Bruto Društveni Proizvod)
KAP	Kosovska Agencija Poverenja
KFOR	Kosovo Forces
MSP	Mala i Srednja Preduzeća
OBSE	Organizacija za Bezbednost i Saradnju u Evropi
OVK	Oslobodilačka Vojska Kosova
PIS	Privremene Institucije Samoupravljanja
PSK	Policijska Služba Kosova
PTK	Pošta i Telekomunikacije Kosova
SPGS	Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
SRU	Sistem Ranog Upozoravanja
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNMIK	United Nations Interim Mission in Kosovo
USAID	United States Agency for International Development
ZKK	Zaštitni Korpus Kosova

IZVRŠNI PREGLED

Ekomska i socijalna stabilnost. Ekomska i socijalna situacija u periodu maj-avgust 2002 nije pretrpela bitne promene u poredjenju sa prethodnim vremenskim periodima, osim što visina inflacije pokazuje tendenciju opadanja sa 11%, kakva je bila prethodne godine, na 5-6%. Usvajanje Pravilnika o formiranju Kosovske Agencije Poverenja (AKP), startovanje penzijske šeme i relativno povoljni trendovi nekih makroekonomskih pokazatelja predstavljaju pozitivne procese koji su zabeleženi u toku ovog perioda. Međutim, još uvek su prisutni mnogi ekonomski i socijalni problemi. Najizraženiji problemi koji nastavljaju da prouzrokuju nestabilnost jesu:

- Visok stepen nezaposlenosti.
- Teška situacija u energetskom sektoru.
- Sadasnji nivo plata u javnim sektorima.

Uprkos velike ozbiljnosti ovih problema, još uvek nije izgradjena neka konsistentna strategija na nivou Kosova koja bi doprinela njihovom rješavanju. Formulacija jasne strategije za ublažavanje i eliminisanje ovih problema predstavlja visoko prioritetno pitanje za Privremene Institutucije Samoupravljanja (PIS) i UNMIK.

Ostali problemi koji se artikulišu od strane poslovnog sveta Kosova su: nepovoljni uslovi za investiciono finansiranje i kreditiranje, asimetričnost i nereciprocitet u trgovačkim odnosima sa susednim zemljama, kao i nedostatak socijalne komponente vezane za radnike u Pravilniku o procesu privatizacije.

Politička i institucionalna stabilnost. Politička i institucionalna stabilnost na Kosovu je vidno poboljšana. Međutim, aktuelni procesi izgradnje demokratskih institucija i transfera nekolikih kompetencija sa UNMIK-a ka mesnim faktorima u nekoliko slučajeva su propraćeni nesporazumima i tenzijama izmedju mesnih institucija i UNMIK-a, tako da stvaraju nezadovoljstvo kod stanovništva Kosova i vode ka gubljenju poverenja u obe strane. Druga pitanja koja otežavaju postizanje veće političke i institucionalne stabilnosti su:

- Pomanjkanje efektivnog mehanizma harmoniziranja stavova izmedju UNMIK-a i Privremenih Institutacija Samoupravljanja pre donošnja važnih političkih odluka i usvajanja zakona.
- Nepotpuno funkcionisanje PIS-a i tendencija prelaska aktuelnih kompetencija PIS-a, kao i percepcija o restriktivnoj interpretaciji Ustavnog okvira i Rezolucije 1244 od strane delova UNMIK-a.
- Sporost u donošenju zakona od strane privremenih institucija samoupravljanja.
- Pomanjkanje izvršenja vlasti PIS-a na severu Kosova i u nekim enklavama.

Status Kosova i pitanje Mitrovice su takodje problemi koji će ubuduće imati uticaja na političku i institucionalnu stabilnost. Odredjene poteškoće treba očekivati i u toku konstituisanja opštinskih skupština u onim opštinama gdje je procenat srpskog stanovništva pre koflikta bio izraženiji.

Nastojanja svih institucija, domaćih i medjunarodnih, i relevantnih političkih aktera za postizanje najviših demokratskih standarda, kao i harmonizovanje stavova izmedju UNMIK-a i PIS-a pre donošenja važnih političkih odluka predstavljaju važne elemente za buduću političku i institucionalnu stabilnost na Kosovu.

Medjetnički odnosi. Za razliku od poboljšanja stanja u nekim sferama društvenog i ekonomskog života na Kosovu, odnosi srba i albanaca u njemu, a delimično i izmedju albanaca i roma (aškalija i ekipćana), nije zabeležen neki

ohrabrujući napredak. Ove odnose karakteriše visok stepen polarizacije izmedju albanaca i srba u skoro svim sferama društvenog, političkog i ekonomskog života. Najizraženiji aktuelni problemi koji čine da medjuetnički odnosi budu zategnuti jesu:

- Nepotpuna realizacija ljudskih prava manjina, a naročito njihove slobode kretanja na celoj teritoriji Kosova.
- Usporeni proces povratka raseljenih lica i izbeglica i spornost oko njihovog broja.
- Nerasvetljavanje sudsbine nestalih.
- Funkcionisanje paralelnih struktura Srbije na Kosovu.

Poboljšanje medjuetničkih odnosa u mnogome će zavisiti od potpunog angažovanja kosovskih institucija i političkih i nepolitičkih aktera, posebno onih iz albanske populacije, na prevazilaženju postojećih problema i depolitizaciji ovih odnosa. U tom pravcu je neophodno da i srpska zajednica pokaže veću spremnost nego do sada za prihvatanje novih društvenih i političkih realnosti stvorenih na Kosovu. Odredjivanje odgovarajućeg vremenskog okvira i akcionalih planova od strane UNMIK-a i PIS-a za ispunjenje "referentnih tačaka" SPGS-a koje se odnose na medjuetničke odnose bilo bi od velike pomoći u relaksaciji medjuetničkih tenzija.

Javna i lična bezbednost. Tokom prvih šest meseci 2002. godine, ukupan broj krivičnih dela na Kosovu je zabeležio izvestan pad u poređenju sa istim periodom u 2000. i 2001. godini, tako da je uticao na poboljšanje javne i lične bezbednosti upošte. I pored toga, u ovom periodu je zabeleženo nekoliko negativnih trendova:

- Broj nekih vrsta krivičnih dela (silovanja i pokušaji silovanja, napadanja i provalnih kradja) je porastao u poređenju sa istim periodom prošle godine.
- Registrovan je znatan broj ozbiljnih krivičnih dela nad pripadnicima UNMIK-a, KFOR-a, PSK-a, osoblja UN-a i pojedinaca iz medjunarodne zajednice.

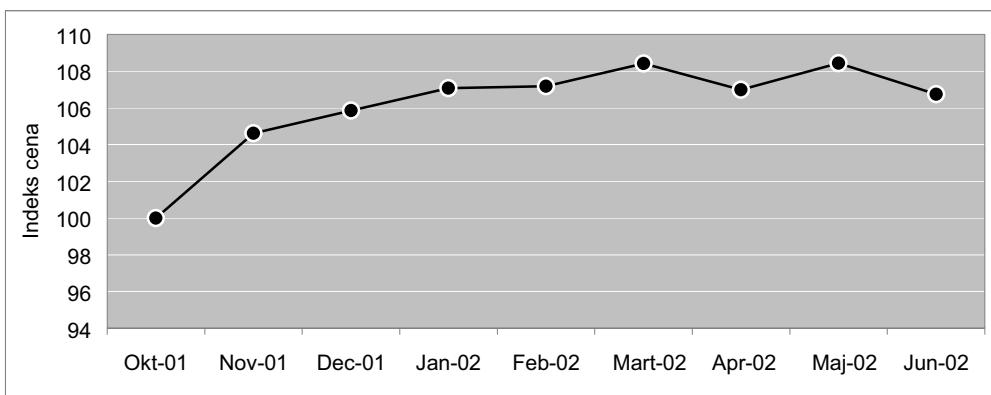
Naše istraživanje mnjenja pokazuje da u jednom relativno velikom procentu respondenti se ne osećaju sigurnim kući i na ulici, što indicira da sigurnost još uvek nije zadovoljavajuća za jedan deo kosovara, naročito za pripadnike manjina. Povećanje efikasnosti u otkrivanju počinioца krivičnih dela, naročito u slučajevima gdje se sumnja da su žrtve i počinioци krivičnih dela pojedinci različitih etničkih grupa, znatno bi doprinijelo daljem poboljšanju stanja sigurnosti i relaksiranju medjuetničkih odnosa. Porast efikasnosti bi doprijenila i ohrabriranjem građana da prijave kriminal policiji. U toku perioda maj-august počela je da se intenzificiše borba protiv organizovanog kriminala, korupcije i zloupotreba u javnim preduzećima i službama. Naše istraživanje mnjenja pokazuje da je nivo rasprostranjenosti korupcije na Kosovu mnogo veći nego što je broj do sada razotkrivenih slučaja. Veća efikasnost u otkrivanju slučajeva korupcije, organizovanog kriminala i zloupotreba, kao i pospešivanje odgovarajućih sudskih procesa predstavljaju važan preduslov za stabilizaciju ekonomskih i političkih prilika, ali i javne i lične bezbednosti na Kosovu.

EKONOMSKA I SOCIJALNA STABILNOST

Makroekonomski trendovi

1. Analiza uticaja makroekonomskih pokazatelja na socio-ekonomsku stabilnost Kosova je otežana usled nedostatka podataka i odgovarajućih relevantnih statistika[1]. Statistički zavod Kosova još uvek nije potpuno osposobljen za publikaciju sveobuhvatnih makroekonomskih podataka, što predstavlja ozbiljnu smetnju, obzirom da nedostatak sveobuhvatnih statistika koja se odnose na važne ekonomske oblasti stvara poteškoće za donosioce odluka prilikom kreiranja odgovarajućih politika. I pored toga, analiza raspoloživih podataka i informacija ukazuje na to da u toku drugog četvoromesečja ove godine nije bilo bitnih promena makroekonomskih pokazatelja u poređenju sa prvim kvartalom 2002. godine. Promene u trendovima uočavaju se uglavnom u poređenju sa prošlom godinom - od kojih su neki manje povoljni. Osobenosti nekih od makroekonomskih pokazatelja ovog četvoromesečja i polovine ove godine u opšte su sledeće:

- **Domaći bruto proizvod i inflacija.** Prema projekciji CFA-a, godišnja stopa realnog porasta GDP-a za 2002. godinu bila je predviđena da iznosi oko 7%, dok inflacija 5-6%. Nema zvaničnih nagoveštaja da je u prvoj polovini ove godine došlo do nekog odstupanja od ovih trendova. Stopa od 7% realnog porasta GDP-a je niža od stope za 2001. godinu, kada je po ocenama CFA-a iznosio oko 13%. Jedno takvo smanjenje porasta GDP-a u poređenju sa prošlom godinom posljedica je postepenog smanjenja donacija medjunarodne zajednice, ali još uvek predstavlja visoku stopu godišnjeg rasta.

Sl. 1.1. Kretanje indeksa cena tokom perioda oktobar 2001 - jun 2002, u poređenju sa oktobrom 2001. [Izvor: Monthly Macroeconomic Monitor, CFA, July, 2002]

- **Cene.** Za razliku od perioda oktobar 2001 - februar 2002, kada su cene zabeležile permanentan rast, počev od februara 2002. godine cene su počele da se stabilizuju i da pokazuju trend njihovog pada (vidi sl. 1.1). Period porasta cena do februara meseca podudara se sa fazom prelaska nemačke marke na evro kao zvaničnog sredstva plaćanja, kada je porast cena prouzrokoan veštački, dok kasnije stabilizovanje treba tražiti u opadanju

kupovne moći stanovništva, posle investicija učinjenih u intezivnoj fazi izgradnje posle konflikta. Sa sadašnjim trendom jačanja evra u poređenju sa drugim valutama može se očekivati trend izvesnog pada cena nekih proizvoda koji se trenutno uvoze.

- **Trgovina i režim trgovine.** Trgovina i druga ekonomska saradnja Kosova sa dugim susednim zemljama još uvek nailazi na poteškoće. Liberalizacija trgovine na Kosovu, odnosno slobodan uvoz i izvoz još nije počeo da pokazuje svoje preimstvo, obzirom da se ostvaruje u okolnostima nesimetričnih trgovinskih odnosa sa Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom. Dok se uvoz na Kosovu realizuje u okolnostima potpune liberalizacije, regionalni partneri primjenjuju restriktivne i nerecipročne mere prema preduzećima sa Kosova, posebno kada se radi o izvozu robe sa Kosova. Samo se sa Albanijom uvoz opterećuje punim carinskim tarifama, dok sa Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom uvoz se realizuje bez plaćanja carinskih tarifa. Regionalni proizvodjači imaju slobodan pristup na tržište Kosova, dok kosovska preduzeća imaju otežan pristup na ova tržišta, jer se opterećuju sa punim carinskim dažbinama i akcizama. Šta više, kosovska roba se opterećuje jednim specifičnim plaćanjem za tranzitni eksport od 5% u Srbiji i 3-4% u Crnoj Gori. Ova situacija je propraćena sa nezadovoljstvom kod poslovnog sveta na Kosovu, naročito kod proizvodjača sezonskih poljoprivrednih proizvoda, koji se u postojećim trgovinskim odnosima osjećaju nezaštićenima.

Tabela 1.1. Mnjenje o aktuelnim ekonomskim kretanjima na Kosovu i o ekonomskoj situaciji u porodici (u procencima)

	Ekonomski kretanja na Kosovu			Ekonomski situacija u porodici		
	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci	Srbi	Ostali
Potpuno nezadovoljni	31,8	55,4	36,7	19,3	27,7	36,7
Donekle nezadovoljni	37	18,5	32,5	30,7	28,2	32,5
Niti zadovoljni, niti nezadovoljni	20,6	12,8	17,2	35,6	20,5	17,2
Donekle zadovoljni	7,1	11,3	5,3	10,4	20	5,3
Potpuno zadovoljni	1,3	0,5	3,6	3,7	2,1	3,6
Ne zna/ Bez odgovora	2,1	1,5	4,8	0,2	1,5	4,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

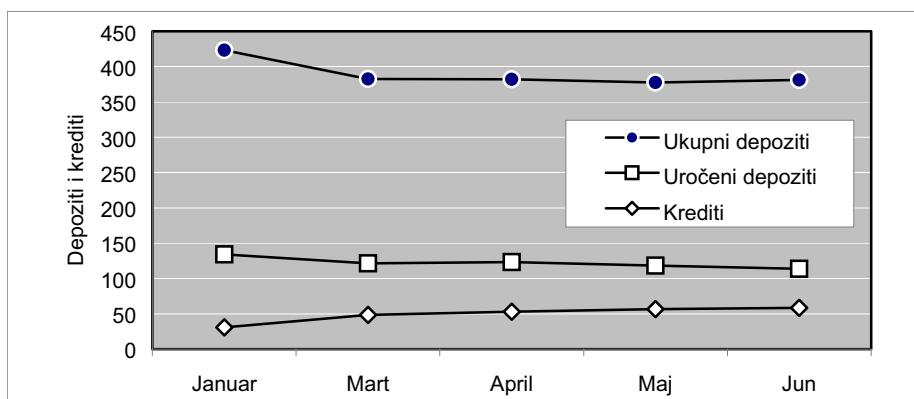
2. Neki nepovoljni aktuelni ekonomski trendovi, naročito rast cena koji je preovladao jedno duže vreme na Kosovu, niske plate u sektorima javnih službi i socijalni problemi sa kojima se suočava kosovsko društvo su uticali da i mnjenje respondenata obuhvaćenih u našem istraživanju ne bude povoljno u vezi sa aktuelnim ekonomskim tokovima. Kao što se vidi sa tabeli 1.1, 31,8% albanaca, 55,4% srba i 36,7% su “potpuno nezadovoljni” sa sadašnjim ekonomskim tokovima, dok je i procenat onih koji su “donekle nezadovoljni” znatno visok. Zbog visoke korelacije izmedju percepcije respondenata našeg ispitivanja javnog mnjenja o ekonomskim sa političkim kretanjima, gde oko 40% onih koji su “zadovoljni” sa aktuelnim ekonomskim tokovima “zadovoljni” su i sa političkim tokovima, objašnjavajući model percepcije “zadovoljstva” ili “nezadovoljstva” sa političkim kretanjima dat u tabeli 2.1 može se upotrebiti i za kvalitetno objašnjenje percepcije “zadovoljstva” i “nezadovoljstva” javnog mnjenja sa aktuelnim ekonomskim tokovima.

Proces privatizacije

3. Usvajanje pravilnika Kosovske Agencije Poverenja i pripreme oko početka procesa privatizacije predstavljaju važan momenat u ekonomskom razvoju Kosova. Međutim, model privatizacije koji se predviđa da se primeni ostavio je po strani dva značajna aspekta: a) raspolaganje i efikasno upravljanje sredstvima od prodaje imovine društvenih preduzeća i b) neophodnu socijalnu politiku koja treba da podrži privatizaciju. Iz ovih razloga može se očekivati porast nezadovoljstva radnika u društvenim preduzećima. Razmatranje sa više osećaja pomenutih pitanja prilikom izrade operacionalnih politika o primjeni ovog Pravilnika, debate sa kosovskim akterima i postizanje osnovnog konsenzusa za ova pitanja imaće odlučujuću ulogu za uspeh privatizacije na Kosovu. U svim zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope je pokazano više zainteresovanosti za socijalne posledice procesa privatizacije, pa zato marginalizacija participacije interesa radnika Kosova može da rizikuje normalan tok procesa privatizacije.

Bankarska i finansijska stabilnost

4. Rad banaka se rigorozno kontroliše od strane Autoriteta Bankarstva i Platnog Prometa (ABP) Kosova. Finansijski izvještaji njihovog poslovanja se publikuju javno putem medija, i aktuelno ne pokazuju znake destabilizacije. Međutim, usled jako sporog procesa donošenja zakona - do kraja augusta nije donošen nijedan zakon iz ovog domena – njihova poslovnost se odvija u nedostatku neophodnih instrumenata za poslovnu sigurnost. Tako, na primer, nedostatak Pravilnika o hipotekama i bankrotiranju čini da aktuelni nivo nesigurnosti i rizika u kreditiranju bude visok, što se negativno odražava na svim instrumentima kreditiranja: kreditiranje je kratkoročno, kamate su visoke, rok povratka sredstava je kratak, kreditne sume su niske i nedostaje "grace" period. Nastavak davanja kredita u nedostatku efektivne primene pravilnika o hipotekama negativno će se odraziti na disciplinu vraćanja odobrenih kredita i nanosiće štetu početnoj reputaciji kosovskih banaka. Ubrzano donesenje zakonskih regulativa u ovoj oblasti je značajan preduslov za podsticanje odgovarajuće kreditne politike banaka i nebanskarskih i finansijskih institucija.

Sl. 1.2. Disproporcija izmedju depozita i kredita (u milionima evra). [izvor: Monthly Statistics Bulletin, PBA, July, 2002]

5. Kao i tokom prvog kvartala ove godine, disproporcija izmedju depozita i bankarskih kredita tokom drugog kvartala je mnogo veća, iako je malo manja u

odnosu na prvi kvartal (sl. 1.2). Ukupni depoziti sada su stabilizovani na nivou 370-380 miliona evra, dok oročeni depoziti su zabeležili pad, tako da su u junu dostigli vrednost od 114 miliona evra, odnosno 30% od iznosa ukupnih depozita. Suma kredita je zabeležila izvestan mali porast, tako da je u junu dostigla vrednost oko 59 miliona evra, odnosno oko 15% sveukupnih depozita i 52% oročenih depozita. Pad oročenih depozita, koji predstavljaju važne i održive resurse banaka, je posljedica aktualne bankarske politike koja uopšte ne stimuliše štednju. Aktuelno na Kosovu vlada velika disproporcija izmedju godišnje kamate oročenih depozita (oko 2,5%) i godišnje kamate na izdavanje kredita (14-17%). Dok na Kosovu ova disproporcija iznosi 11,5-14,5 poena, u Sloveniji ona iznosi 5,5, u Madjarskoj 3,2, u Češkoj 4,7 i u Portugaliji 3,9. I oročeni depoziti se mnogo više stimulišu u drugim zemljama nego na Kosovu: u Albaniji 7,7%, dok u Makedoniji 9,0%. Uvezsi u obzir činjenicu da stimulacija štednji utiče pozitivno na porast oročenih depozita i da, s druge strane, porast ovih depozita generiše veće kreditne mogućnosti, kosovski bankarski sistem treba da razvija mehanizme za veću stimulaciju depozita uopšte, a posebno oročenih depozita.

Nezaposlenost

6. Nivo nezaposlenosti na Kosovu nastavlja da bude zabrinjavajući. Na osnovu poslednjih istraživanja procenjuje se da 61,2% kosovskog stanovništva predstavlja stanovništvo doba sposobnog za rad, od čega je svega 42,9% zaposleno, tako nivo nezaposlenosti iznosi 57,1%[2]. Takav nivo nezaposlenosti je mnogo veći nego u drugim zemljama regiona i onih u tranziciji. Oslanjajući se na podatke OECD-a[3], nivo nezaposlenosti na Kosovu izlazi da je 5 do 10 puta veći nego u mnogim zemljama u tranziciji.

Dinamika zapošljavanja u toku pet prvih mjeseci ove godine nije se promenila gotovo nimalo i nije ublažila ovaj izrazito velik problem kosovskog društva. Na taj način, dok je u prvih pet meseci 2001. godine zaposlenost porasla za 9% i mesečno se u proseku povećavala za 2%, u 2002. godini je zapošljavanje tokom

celog petomesečnog perioda poraslo samo za 2% (vidi tabelu 1.2)[4]. Prema službenim podacima, registrovana nezaposlenost tokom prvih pet meseci 2002. godine je zabeležila porast od 3%[4]. Iako je ovo povećanje manje nego u istom periodu 2001. godine, kada je ono iznosilo 5%, uvezši u obzir veliki broj nezaposlenih, jedno ovakvo smanjenje registrovane nezaposlenosti ima vrlo malo uticaja na ublažavanje problema nezaposlenosti na Kosovu.

7. Sadašnji nivo nezaposlenosti predstavlja izvor velikog nezadovoljstva kod stanovništva i moguće je da je znatno uticao na pad poverenja u institucije Kosova. Prema našem istraživanju javnog mnjenja, problem nezaposlenosti predstavlja drugi po težini problem sa kojim se aktuelno suočava Kosovo - odmah posle nerešenog statusa (vidi tabelu A.1 u aneksu). Sudeći prema nekim sadašnjim nepovoljnim trendovima, treba očekivati da će se ovaj problem ubuduće još više zaoštiti, naročito kod mladih. Osnovni razlozi za ovo su:

- Povlačenje vladinih i nevladinih organizacija sa Kosova, u kojima je bilo zapošljeno preko 16.000 kosovara.
- Povratak mladih iz zapadnih država, zbog njihovog neregulisanog statusa u tim zemljama.

Tabela 1.2. Dinamika zapošljavanja tokom perioda januar-maj 2002. godine

	2001	Indeks	2002	Indeks
Januar	146.460	1,00	178.644	1,00
Februar	151.575	1,03	178.672	1,00
Mart	154.209	1,02	179.376	1,00
April	157.013	1,02	181.236	1,01
Maj	159.981	1,02	181.915	1,00
Maj/januar		1,09		1,02

Izvor: CFA, *Mesečni makroekonomski monitoring, jun 2002.*

- Pad trendova osnivanja novih privatnih preduzeća u poređenju sa predhodnim periodom.

Na negativne trendove nezaposlenosti uticaće i početak procesa privatizacije društvenih preduzeća, naročito onih koje nemaju perspektivu njihovih transformiranja, nego moraju podleći procesu bankrotiranju. U izvesnoj mjeri, i primena poreza na plate imaće negativan efekat u ovom pogledu.

8. Ublažavanje problema nezaposlenosti zahteva višedimenzionalan pristup vlade Kosova, UNMIK-a i lokalne vlasti. U tom smislu, veoma je važno da se izrade programi i da se preduzmu mјere za povećanje zaposlenosti mladih primenom stimulativnih instrumenata koji će podstići poslovne ljude za nova zapošljavanja. Medju meraima koje bi mogле doprineti u ovom pravcu treba istaći:

- Primenu porezne politike koja će stimulisati nova zapošljavanja posredstvom novih investicija.
- Obezbedjivanje povoljnijih kreditnih uslova kako iz spoljašnjih tako i iz unutrašnjih izvora u funkciju novih zapošljavanja.
- Pregovore sa inostranim vladama i organizacijama da povratak mladih iz tih država bude sproveden paralelno sa programima njihovog zapošljavanja.
- Dugoročnu orientaciju nastavnih programa škola i fakulteta u saglasnosti sa zahtevima tržišta radne snage.

Izrada odgovarajućih projekata za realizaciju ovih mera zahteva kompletiranu evidenciju nezaposlenih, njihovu uzrasnu i kvalifikacionu strukturu, razlike u pogledu etničke pripadnosti itd. Prema službenim podacima, u junu 2002. godine zatražilo je posao 248.254 pojedinaca[4], dok prema evidenciji CFA-a zaposleno je 181.915 pojedinaca (tabela 1.2). Ovi podaci se znatno razlikuju od procena u drugim izvorima.[5].

Javni sektor i plate

9. Tokom perioda maj-avgust situacija u sektoru energetike, koja i onako nije bila zadovoljavajuća, značajno se pogoršala ostećenjem oba bloka termocentrale "Kosovo B". Ovo je prouzrokovalo drastičan pad proizvodnje električne energije i primenu rigorozog sistema redukcija električne energije. Posledice jednog ovakvog stanja su velike, ne samo od direktno prouzrokovanih šteta u EKK-u, već naročito od onih indirektnih, koje ometaju redovnu ekonomsku delatnost javnih službi, domaćinstava i građana.

Sadašnje teško stanje u snabdevanju električnom energijom nije posledica samo oštećenja termocentrala od prirodnih nepogoda, nego i njihovog slabog upravljanja, koje je bilo prisutno dugo vreme u njima. Brže saniranje stanja u EKK-u i porast efikasnosti i drugih javnih službi povezano je ne samo sa iznalaženjem stranih finansijskih izvora za ove svrhe, već i sa povećanjem stepena inkasiranja ovih usluga, što zaheva urgentno angažiranje.

10. Radnici javnih službi nastavljaju biti nezadovoljni sadašnjim nivoom njihovih plata. Na osnovu zadnjih podataka[4], prosečne plate u ovom sektoru iznose 131 - 191 evra, dok najniže srednje plate su one u zdravstvu (134 evra) i u obrazovanju (140 evra). S druge strane, prema podacima Zavoda za statistiku Kosova[2], prosečne plate na nivou Kosova u decembru 2001. godine bile su 400 DM (približno 200 evra), što znači da plate u zdravstvu i obrazovanju iznose svega 2/3 prosečnih plata na nivou Kosova krajem prošle godine. Kako je procenjeno i ranije [5], sadašnji nizak nivo plata u obrazovanju i zdravstvu rizikuje njihov kvalitet, zato što su radnici ovih službi prinudjeni da rade dopunske poslove van ovih institucija, kako bi osigurali minimum egzistencije svojih porodica. Naše istraživanje javnog mnjenja pokazuje da se velik procenat respondenata svih nacionalnosti "slaže donekle" ili se "potpuno slaže" da u zdravstvu i obrazovanju ima korupcije, što

može biti delimično posledica niskih plata u ovim javnim sektorima u odnosu na druge sektore (tabela A.8 u aneksu).

Nezadovoljan sadašnjim nivoom plata, krajem avgusta 2002. godine je nezavisni sindikat obrazovanja nagovestio opšti štrajk za početak septembra meseca. Na osnovu obećanja Ministarstva obrazovanja da će se mjere za poboljšanje plata preduzeti tokom mjeseca septembra, Sindikat je prolongirao ovaj štrajk. Međutim, u sadašnjim okolnostima, kada su institucije Kosova odlučne da budžet Kosova ne sme pretrpeti izmene koje mogu prouzrokovati budžetski deficit i kada se teško mogu iznaći drugi izvori za povećanje plata, treba očekivati da se zahtevi Sindikata obrazovanja ne mogu ispuniti na nivou koji bi udovoljio zahteve nastavnika, tako da štrajk nastavnih radnika ima realne izglede da se ostvariti tokom narednih meseci [6]. I radnici zdravstva nastavljuju ispoljavati svoje nezadovoljstvo nivoom, kako oni procjenjuju, veoma niskih plata, tako da i u ovom sektoru treba očekivati reagiranja slična onima u sektoru obrazovanja.

Bibliografija i beleške

- [1] Ovaj vakuum je delimično popunjeno mesečnim publikacijama makroekonomskih analiza od strane Ministarstva ekonomije i finansija i ABP-a, ali ponudjeni podaci nisu u dovoljnoj meri sveobuhvatni i sistematizovani.
- [2] Statistički zavod Kosova: Anketa o radnoj snazi 2001, Glavni indikatori zapošljavanja, 26 jun 2002.
- [3] Nezaposlenost u Sloveniji iznosi 11,1%, u Bugarskoj 17,6%, u Rumuniji 11,1%, u Litvaniji 11,1%, u Letoniji 8,0%, u Estoniji 6,0%. [OECD, Main Economic Indicators: Non-Member Countries, August 2002, Published by Statistics Directorate & Centre for Co-operation with Non-Members.]
- [4] CFA, Mesečni makroekonomski monitoring, jun 2002.
- [5] Izveštaj Ranog Upozoravanja Kosova, Pilot izveštaj, januar-april 2002.
- [6] Za vreme štampanja ovog izveštaja, počev od 1 oktobra 2002. godine, štrajk nastavnih radnika je već započeo.

POLITIČKA I INSTITUCIONALNA STABILNOST

Politički procesi i lokalni izbori

11. Politička i institucionalna stabilnost na Kosovu se vidno poboljšala. Ovo je, takoreći, opšta konstatacija relevantnih medjunarodnih i domaćih instanci[1]. Ipak, aktuelni politički proces izgradnje funkcionalnih demokratskih institucija i transfera nekih kompetencija sa UNMIK-a ka domaćem faktoru bio je u nekoliko navrata propraćen nesuglasicama i tenzijama izmedju domaćih institucija i UNMIK-a, tako da prouzrokuju nezadovoljstvo kod kosovskog stanovnišva i vode ka gubljenju povređenja prema obema stranama. Problemi koji se javljaju u ovim prilikama u vezi su sa sadržajem i dinamikom transfera kompetencija i vlasti, ali nastaju i usled nersporazuma koji po svoj prilici imaju korene i u različitim političkim kulturama. U ekstremnim slučajevima, zvaničnici UNMIK-a insistiraju da se privremene institucije rigorozno pridržavaju domena aktivnosti i kompetencija odredjenim Ustavnim okvirom (vaspitanje, zdravstvo, rad, poljoprivreda, javne službe i sl.), dok se kosovski autoriteti u svojim deklaracijama i aktivnostima zalažu da se kompetencije prošire i u domenima rezervisanih prava za UNMIK. Zbog toga, u periodu maj-august, medjunarodni administrator Kosova, M. Steiner, je u nekoliko slučajeva reagovao oko prekoračenja kompetencija "naredujući institucijama (Kosova) da se fokusiraju na urgentne zadatke u okviru kompetencija koje imaju". Donošenje Rezolucije o granicama od strane Skupštine Kosova [2] i njeno neposredno suspendovanje od strane SPGS-a predstavljaju prvu konfrotaciju izmedju SPGS-a i domaćih institucija, što je rezultiralo upotrebom autorizacije SPGS-a o anuliranju odluka domaćih institucija za koje misli da su u suprotnosti sa Rezolucijom 1244, Ustavnim okvirom i sa drugim zakonskim i podzakonskim aktima koja regulišu autorizacije i kompetencije domaćih institucija. Drugi slučaj je u vezi sa sporazumom Ministarstva za trgovinu i industriju i njenim homologom iz Albanije, kad je SPGS anulirao ovaj sporazum potpisavši isti vrlo brzo u Tirani, ublaživši tako nesporazum oko ovog pitanja.

Nesaglasnosti i nesporazume izmedju SPGS-a i PIS-a treba očekivati i u budućnosti oko pitanja za koja PIS smatra da treba da predju u kompetencije domaćeg faktora, ili za pitanja za koja PIS smatra da su od vitalnog interesa za Kosovo. Jedno od ovih pitanja je i Pravilnik 2001/19, koji je donet ukazom od strane prethodnog SPGS-a - g. Hans Hakerup-a. Prema ovom Pravilniku, Centralni Fiskalni Autoritet (CFA) je odvojen od Ministarstva za privrodu i finansije i on se kao takav osporava od strane predstavnika Vlade, i zahteva se da se da se ponovo razmotre sporne odredbe ovog Pravilnika[3]. Kako bi se u budućnosti izbegli nesporazumi i tenzije izmedju institucija UNMIK-a i domaćih institucija, potrebno je izgraditi autentične mehanizme razmene informacija i koordiniranja uzajamnih aktivnosti izmedju UMIK-a i domaćih institucija; na taj način, uporedo sa povećanjem uzajamnog povjerenja, postigla bi se veća efikasnost rada kako domaćih institucija tako i onih UNMIK-a.

12. Hapšenje u zadnje vreme nekolikih grupa bivših komandanata OVK-a i ZKK-a iz tri regiona gde se odvijala oslobođilačka borba – zone Lapa, Drenice i Dukadjina – pod sumnjom da su ove grupe počinile krivična dela nad albanskim civilima tokom rata, prouzrokovala su oštra reagovanja jednog dela medija i

političkih partija, kao i mnogobrojne proteste stanovništva. Tom prilikom hapšenja su okarakterisana kao politička hapšenja i kao tendencija da se obezvredi borba OVK-a i da se kompromituju njeni rukovodioci. Pored toga, hapšenja su kritikovana i kao primena diskriminatorskih zakona Srbije usvojenih pre konflikta 1999. godine. S druge strane, UNMIK, istražni organi i sudovi su izjavili da hapšenja nisu politički motivisana, već da su se odvijala po zakonskim procedurama istraživanja i gonjenja krivičnih dela i na osnovu ozbiljnih istraživanja i dokaza. Nakon incidenta koji se desio u Dečanima izmedju protestanata i policije UNMIK-a – kojom prilikom je bilo povredjenih kako na strani protestanata tako i na strani medjunarodne policije - protiv ovih hapšenja je reagovala i vlada Kosova, ocenjujući ta hapšenja kao politička hapšenja. Pored UNMIK-a, takvo reagovanje Vlade je kritikovano i od strane medjunarodnih aktera, tako da je u jednom relativno kratkom vremenskom periodu stvorena izvesna zategnuta atmosfera na relaciji Vlada-UNMIK.

U medjuvremenu su preduzete obostrane mere za ublažavanje razlika i korigovanje procena i izhitrenih postupaka, ali ipak nesporazumi i zategnutosti odnosa stvorenih u ovom slučaju izmedju domaćih institucija i UNMIK-a najavljuju da je moguće da do sličnih situacija može doći i u buduće, ako prethodno ne bude veće transparencije i saradnje UNMIK-a i domaćih institucija u ovakvim delikatnim situacijama. Pored toga, neophodno je postići podjednaku efikasnost UNMIK-a i u hapšenju i gonjenju i Srba osumnjičenih za krivična dela[4].

Tabela 2.1. Objasnjavajući model o tome koliko su respondenti zadovoljni sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu

Relevantni faktori koji utiču na percepciju	Asocijacija sa percepcijom da su sadašnja politička kretanja povoljna
Starosna dob	Pozitivna
Srbi sa Kosova	Negativna
Ekonomsko blagostanje	Pozitivna
Zadovoljstvo sa ekonomskim kretanjima na Kosovu	Pozitivna, jako izražena
Optimizam u pogledu budućnosti	Pozitivna

Zavisnapromenljiva: Zadovoljstvo sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu

13. Politički razvoji u zadnje vreme su uticali, pored ostalog, na to da kosovska javnost bude više nezadovoljna nego zadovoljna sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu u odnosu na prethodni period. Ovo potvrđuje i naše istraživanje javnog mnjenja (vidi tabelu A.2 u aneksu), na bazi kojeg je izradjen objasnjavajući model o tome koliko su respondenti zadovoljni sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu, a koji je dat u tabeli 2.1; ostale pojedinosti modela prikazane su u tabelama A.10 i A.11 u aneksu. Sa tabele 2.1 može se izvući zaključak da su stariji više zadovoljni sa političkim kretanjima; ovo važi i za respondentе koji su zadovoljni sa sadašnjim ekonomskim kretanjima, kao i za one koji su zadovoljni sa ekonomskim stanjem svojih porodica. Posmatrano u celini, međutim, i albanci i srbi su više “nezadovoljni” nego “zadovoljni” sa sadašnjim političkim kretanjima. Treba naglasiti da je stepen nezadovoljstva respondenata srba mnogo veći nego kod albanaca, što se može objasniti njihovim još uvek nepovoljnim društvenim položajem.

14. Lokalne izbore koji će se održati 26. oktobra karakteriše veći broj registrovanih političkih entiteta nego u prethodnim lokalnim i centralnim izborima [5]. Nezavisno od ove promene, naše istraživanje mnjenja kazuje da nema promena u preferenciji prema političkim partijama kod albanskih birača i pripadnika manjina, izuzev kod srba, u poređenju sa prethodnim izborima. Ovakva nemenjanje raspoloženja

kosovskog izbornog tela, osim kod srpskog stanovništva, može se objasniti činjenicom da su prethodni izbori već napravili diferencijaciju relevantnih partija i lidera od onih koje nemaju skoro nimalo uticaja. Veliko rivalstvo izmedju političkih partija albanaca, koja je bila glavna karakteristika prošlih lokalnih i opštih izbora, sada je znatno utihnula zahvaljujući formirajanju velike koalicije u vladu. Kao i u slučaju konstituisanja opštinskih skupština nakon prethodnih izbora, i tokom budućih konstituisanja opštinskih skupština treba očekivati zategnutost medjupartijskih odnosa na nivou kosovskih opština u kojima nijedna politička partija albanaca neće biti u absolutnoj većini.

15. U poredjenju sa opštим izborima održanim prošle godine, najveće promene su se desile u spektru političkih partija srpskog stanovništva koje su se prijavile za oktobarske lokalne izbole. Dok je na opštima izborima politički spektar ovog stanovništva bio potpuno fuzionisan u koaliciju "Povratak", za lokalne izbole se prijavio velik broj političkih subjekata.

Naša sondaža javnog mnjenja kazuje da koalicija "Povratak" sada uživa podršku samo 19,5% stanovništva, dok oko 73,8% još nije odlučilo za koju će partiju glasati. Ovo ukazuje na to da se politička scena srba na Kosovu još uvek nije profilisala i da je takmičenje medju liderima još uvek veliko. Učešće srpskog stanovništva na lokalnim izborima oktobra predstavlja važan korak u pravcu demokratizacije kosovskog društva. Međutim, u okolnostima velike etničke polarizacije i sadašnjih oprečnih političkih interesa srba sa interesima albanskog stanovništva, treba očekivati da ovo učešće neće proći bez problema i tenzija. U toku predizborne kampanje mogu se očekivati razna politička uslovljavanja srpskih lidera sa Kosova za izlazak na izbole, kao što je onaj g. Olivera Ivanovića, delegata koalicije "Povratak" u Skupštini Kosova, za formiranje posebnih opština za srbe kao preduslov za nebojkotovanje izbora. Veće napetosti treba očekivati u samoj fazi konstituisanja opštinskih skupština onih opština gde je procenat srpskog stanovništva pre konflikta bio izraženiji. Pošto je srpsko stanovništvo bojkotovalo prethodne lokalne zbore, njihovo učešće na sadašnjim lokalnim izborima imaće za ishod porast procenta srpskih delegata u tim opštinama, kao i poteškoće prilikom konstituišanje samih skupština, zbog sadašnjeg visokog stepena medjuetničke polarizacije i gotovo dijametalno oprečnih političkih interesa srpskog stanovništva sa albanskim stanovništvom. Iz tog razloga, politički lideri albanaca i srba, u saradnji sa UNMIK-om, treba još sada da konceptuiraju aktivnosti koje će sprečiti destabilizacione procese koji mogu nastati nakon izbora.

Privremene institucije samoupravljanja i sudstvo

16. Nakon početne faze entuzijazma oko formiranja Privremenih institucija samoupravljanja (PIS) proizašlih iz prvih demokratskih izbora održanih na Kosovu, ove institucije se suočavaju sa poteškoćama oko ispunjavanja očekivanja kosovskog stanovništva, čime PIS rizikuje da izgubi poverenje koje sada uživa kod stanovništva[6]. Prema visokim vladinim zvaničnicima, neki od problema koji otežavaju rad Vlade i drugih institucija Kosova su[7]:

- Predsedništvo, Skupština, Vlada i ministarstva nisu još uvek kompletirana sa odgovarajućim službama, dok se i regrutovano osoblje pokazalo da je bez dovoljnog iskustva. Visoki službenici Vlade naglašavaju da Vlada nema jasne kompetencije i da ima ograničene mogućnosti da se funkcionališe u kratkom roku, s obzirom da pripadnici medjunarodne zajednice imaju još uvek pod njihovom kontrolom glavne instrumente izgradnje institucija i ne izražavaju potrebnu spremnost za transfer ni onih nadležnosti koje omogućava Ustavni okvir. Oni se žale da UNMIK nije na vreme stvorio elementarne uslove za rad institucija Kosova, što podrazumeva objekte i opremu, kao i regrutaciju i osposobljavanje stalnog administrativnog osoblja.

- Niske plate u administrativnim službama Kosova u poredjenju sa zaposlenima u UNMIK-u, nevladnim organizacijama i u privatnom sektoru vidno destimulišu prijavljivanje kvalitetnih kandidata za ove službe.

U izvesnoj mjeri, ove poteškoće čine da rezultati rada Vlade ne budu još uvek tako očiti. Za prevazilaženje nekih od ovih poteškoća, potrebna je veća njihova saradnja sa nezavisnim profesionalnim institutima i nevladnim organizacijama koje imaju značajne uslužne kapacitete za potrebe privremene administracije Kosova.

Jedna od karakteristika rada PIS-a je da je do sada više vodila debate o pitanjima političke prirode nego o izraženim socijalnim i ekonomskim problemima, kao i o situaciji u javnim službama. U ovom smislu, privremene institucije su se tokom perioda maj-avgust više angažovale po pitanju proširenja kompetencija nego o efektivnoj administraciji i o korišćenju autorizacija u onim resorima gde imaju garantovane kompetencije, odnosno u izradi i realizaciji konkretnih projekata sanacije i razvoja.

17. Iako je proteklo znatno vremena od konstituisanja Skupštine Kosova, do kraja augusta 2002. godine su doneta samo dva zakona: Zakon o penzijama i Zakon o osnovnom, srednjem i višem obrazovanju. Iz tog razloga, praktično ceo zakonski okvir koji se primjenjuje je onaj koji je definisan Pravilnikom 1999/2 UNMIK-a, prema kojem i usvojeni zakoni pre marta 1989 su primenjivi zakoni na Kosovu, uprkos činjenici da se ovi zakoni osporavaju od strane albanaca, kao diskriminatorski zakoni prema albancima. Iz tog razloga, spori ritam koji prati aktivnost donošenja novih zakona ima za posledicu porast nezadovoljstva građana. Nezadovoljstvo građana prema jako sporoj dinamici donošenja novih zakona je nekoliko puta do sada izražena preko medija, dok u zadnje vreme i na protestima albanskih građana održanih tokom jula i avgusta 2002. godine povodom hapšenja nekoliko bivših komandanata OVK-a i ZKK-a. Na ovim protestima su uzvikivane parole i nošeni plakati na kojima je naglašeno da se optuženi osudjuju prema odredbama istih zakona prema kojima se albancima sudilo u montiranim političkim procesima u bivšoj Jugoslaviji. Sporost u donošenjau novih zakona od strana PIS-a i ostanak na snazi zakona bivše Jugoslavije za jedno duže vreme može i dalje otežati rad kosovskih sudova i da rezultira na gubljenje povjerenja prema sudskom sistemu Kosova, koje i sada nije visoko. Naše istraživanje javnog mnjenja pokazuje da oko 21% respondenata svih entiteta na Kosovu nisu nimalo zadovoljni sa radom sudova i da oko 38% su samo “donekle zadovoljni” njihovim radom (vidi tabelu A.3 u aneksu). Osim toga, preko 50% respondenata svih komuniteta Kosova se “donekle slažu” ili se “potpuno slažu” da u sudovima ima korupcije (tabela A. 4 u aneksu), što još više doprinosi gubljenju poverenja građana u kosovsko sudstvo.

U poredjenju sa dvema prošlim godinama, tokom ove godine je značajno povećan broj slučajeva teških krivičnih dela koji se iskazuju ili se sude od strane međunarodnih tužioca i sudija. Prema glavnom međunarodnom tužiocu, M. Hartman-u[8], ovo se čini ne zato što tužioci i sudije sa Kosova nisu profesionalno spremni da rešavaju ove predmete, nego zato što se, u stvari, na ovaj način tužioci i sudije sa Kosova štite od napada, pretnji i pritisaka raznih vrsta. Istog su mišljenja i pravnici i advokati Kosova[9]. Jedna ovakva pojava, pored toga što dovodi u rizik međunarodne tužioce i sudije od pretnji ili napada nezadovoljnih individua ili grupa sa sprovedenim iskazima i sudjenjima, ona utiče na to stanovništvo još više gubi poverenje u kosovsko sudstvo.

Status Kosova i pitanje Mitrovice

18. Bazirajući se na rezultate našeg istraživanja javnog mnjenja, anketirane osobe svih zajednica Kosova su mišljenja da pitanje statusa Kosova predstavlja najveći problem sa kojim se suočava Kosovo danas. Ovog su mišljenja 37,0% albanaca,

43,1% srba i 32,0% pripadnika drugih zajednica (tabela A.1 u aneksu). Međutim, pitanje statusa nije jedina briga kosovara u sadašnjem trenutku, s obzirom da je velik procenat i onih koji ističu i druge probleme: albanci nezaposlenost sa 24,9%, dok srbi kriminal sa 17,4%[10]. Indikativno je da je zabrinutost za status mnogo izraženija kod albanaca i bošnjaka koji žive u srpskim enklavama - oko 58% njih ovo vide kao glavni problem (tabela A.1 u aneksu).

Pored svakodnevnih problema sa kojima se suočavaju građani Kosova (nezaposlenost, siromaštvo), određen efekat u mnjenju kosovara da pitanje statusa Kosova aktuelno ne bude njihova isključiva preokupacija imalo je i insistiranje SPGS-a, Michael Steiner-a, na "standarde pre statusa", a koje je u znatnoj meri prihvaćeno i od lidera i medija. Jedan drugi elemenat koji je umanjio zabrinutost za status i njegovo prolongiranje za period kada će Kosovo postići značajan progres u samoupravljanju predstavljaju garancije pružene od strane UNMIK-a i Saveta sigurnosti OUN-a da pitanje statusa ostaje otvoreno, i da na Kosovu "neće biti ni podele ni kantonizacije, a niti povratak statusa na stanje status quo-a kakvo je bilo pre 1999. godine", kako je izjavio administrator Kosova, M. Steiner, krajem juna ove godine. U ovom pravcu su doprinele i službene izjave visokih predstavnika međunarodne zajednice i Kosova da će se rešenje statusa Kosova ubrzati [11]. Ipak, treba očekivati da će u toku predizborne kampanje za lokalne izbore, koji će se održati u oktobru, pitanje statusa ponovo biti jedna od centralnih tačaka programa i javnih nastupa političkih partija. U okolnostima kada mnoga istraživanja javnoga mnjenja pokazuju, medju kojima i naše istraživanje, da preferencije albanaca i srba po pitanju statusa Kosova su dijametralno suprotne - albanci su za nezavisnost Kosova, dok Srbi za povratak Kosova u stanje pre konflikta, političke partije će koristiti ove opcije za pridobijanje glasača, što će doprineti zatezanju međuetničkih odnosa na Kosovu, ionako zategnutih. Treba istaći da naše istraživanje javnog mnjenja pokazuje da, pored toga što je 74,2% respondenata albanaca za nezavisnost Kosova i 18,1% za ujedinjenje sa Albanijom, kao i da su 43,6% srba za autonomiju Kosova u okviru Srbije i 25,1 % za nezavisnost Kosova posle podele, nijedan respondent albanac i samo 11,3% srba su za konfederalnu državu sa Srbijom, slično Crnoj Gori (vidi tabelu A.5 u aneksu). Mnjenje bošnjaka, aškalija, turaka i goranaca je slično sa mnjenjem albanaca, s tim što je procenat onih koji su za zadržavanje sadasnjeg stanja veći.

19. Napetosti oko podeljenog grada Mitrovice su još uvek velike, mada sa plimama i osekama u pogledu bavljenja njime i u zabrinutosti zajednica oko njega. U izveštaju ICG-a, objavljenog juna 2002. godine, oštro su kritikovani UNMIK i KFOR za nesposobnost da uspostave kontrolu na severu Mitrovice i Kosova, gde još uvek deluju institucije Srbije, a ne međunarodne i institucije Kosova. Iako Rezolucija 1244 Saveta sigurnosti OUN-a obavezuje UNMIK da upravlja celokupnom teritorijom Kosova, na severu Mitrovice se toleriše postojanje "paralelnih struktura kojima upravlja Beograd", kaže se u ovom izveštaju i naglašava se da su "srbi Mitrovice postali taoci igre Beograda i organizovanog kriminala".

Odgovorni predstavnici OUN-a su na posredan način prihvatali ove kritike izjavivši da UNMIK "treba još da se osposobljava kako bi proširio njegova ovlašćenja nad celom teritorijom provincije" (Kofi Annan, jun 2002). Za UNMIK je uspostavljanje autoriteta nad severnom Mitrovicom prioritetni zadatak, ali još uvek nije objavljeno koja je strategija i plan za realizaciju ovog cilja. Jedan od objavljenih ciljeva jeste eliminisanje ekstremnih srpskih formacija "Čuvari Mosta", a shodno tome i ostalih paralelnih i ilegalnih institucija koje se podržavaju i finansiraju iz Beograda (Steiner, 30. juli)[12]. Međutim, ovaj proces teče jako sporo i do danas nije bio puno transparentan. Međunarodni akteri se zalažu da ovaj problem reše političkim sredstvima i pregovorima ("treba naći pravu miksturu političkih, ekonomskih i bezbednosnih mera koje će osigurati razvoj grada Mitrovice u miru" - M. Valentin,

juni 2002). Albanski faktori se žale da nisu dovoljno uključeni u proces uspostavljanja autoriteta na severu Kosova, ali pokazuju veću uzdržanost nego u prošlosti. I ovdje treba očekivati da će se dijametalno suprotni stavovi albanaca i srba po ovom pitanju obilno eksploratisati u toku predizborne kampanje za lokalne izbore oktobra 2002.

Bibliografija i beleške

- [1] U vezi poboljšanja političke i institucionalne stabilnosti ističu se: "supstancialni progres" (Michael Stenier, 30 jun) i "napredak u pogledu sigurnosti i medjuetničkih odnosa (Kofi Annan, 26 jun), sa čime se slažu, uz puno primedbi, i srpski zvaničnici (Čović, 30 jun). Pored učinjenog angažovanja u ovom pravcu od strane UNMIK-a, KFOR-a, OSBE-a i drugih međunarodnih organizacija, ističe se i "energija i vitalnost naroda Kosova" (Kris Paten), kao i stvaranje institucija samoupravljanja.
- [2] Rezolucija o granicama protivi se odluci Saveta sigurnosti OUN-a, kojom se priznaje sporazum između SRJ i Makedonije o regulisanju granične linije Kosovo-Makedonija, prema kom sporazumu oko 2.000 hektara administrativne teritorije Kosova prelazi u vlasništvo Makedonije. Donošenju rezolucije o granicama prethodili su razni oblici izražavanja nezadovoljstva gradjana Kosova, kojom prilikom su bile organizovane mnogobrojne mirne demonstracije, na kojima se zahtevalo od Skupštine i Vlade da se usprotive postignutom sporazumu između SRJ i Makedonije.
- [3] Intervju sa Ali Sadrijom, Ministrom privrede i finansija, u dnevnom listu "Zéri", 6 maj 2002.
- [4] Osim kritika usmerenih na adresu UNMIK-a za neefikasnost za krivično gonjenje pripadnika srpskog stanovništva osumnjičenih za ratne zločine, UNMIK je kritikovan od medija i albanskih političkih partija i za neuspešan pokušaj hapšenja g. M. Ivanovića, jednog od lidera srba na severnom delu Kosova, koji se optužuje za bacanje granate na pripadnike KFOR-a tokom jednog protesta održanog u severnom delu Mitrovice.
- [5] Na ove izbore učestvovaće 68 političkih entiteta (28 partija, jedna koalicija, 28 gradjanskih inicijativa i 11 nezavisnih kandidata).
- [6] Naša ispitivanja javnog mnjenja pokazuju da je oko 60% respondenata "donekle zadovoljno" ili "potpuno zadovoljno" radom Vlade (vidi tabelu A.3 u aneksu). Treba istaći da, za razliku od albanaca i pripadnike drugih nesrpskih zajednica, oko 96% respondenata srpske zajednice nije zadovoljno radom Vlade. Mnjenje respondenata srpske nacionalnosti je slično i za rad ostalih institucija privremene samouprave (tabela A.3).
- [7] Izvor informacije: razgovor sa predsednikom Vlade i njegovim savetnicima.
- [8] Dnevni list "Zéri", 26 avgust 2002.
- [9] A. Nokaj, predsednik okružnog suda u Prištini, H. Zhitija, glavni tužioc Kosova i F. Balaj, advokat, izrazili su ovakvo mišljenje na RTK-u, 2 septembra 2002.
- [10] U jednom ranijem istraživanju Centra za humanističke studije "Gani Blobi" u Prištini, koje je obuhvatilo 1.000 respondenata, odgovori na pitanje o tome koji je glavni problem Kosova su još indikativniji: nezaposlenost zauzima prvo mesto sa 32,4%, status zauzima drugo mesto sa 16,6%, dok je siromaštvo na trećem mestu sa 15,0%.
- [11] U dnevnom listu "Koha ditore", štampanog 27 avgusta 2002. godine, predsednik vlade Kosova, Bajram Rexhepi, je izneo mišljenje da će misija UNMIK-a na Kosovu trajati još tri godine, što je u saglasnosti sa najavama OUN-a da će, zbog smanjenja budžeta, "transfer odgovornosti i autoriteta" biti sproveden ranije nego što je planirano (Kofi Annan, 30 jun), i da se priprema "strategija izlaska" UNMIK-a (M. Steiner, 30 jun i 1 septembar). Nekoliko međunarodnih organizacija se angažuje za ubrzavanje rešenja statusa Kosova, kojom prilikom predlažu razne opcije (USIP, ICG), polazeći od argumenta, često isticanog i od strane kosovskih zvaničnika, da "bez rešenja statusa Kosova, ni region ne može biti stabilan i miran".
- [12] Tokom štampanja ovog izveštaja, 1 oktobra 2002. godine je objavljen plan "Rešenje za Mitrovicu – Plan od sedam tačaka" administratora Michael Steiner-a.

MEDJUETNIČKI ODNOSI

Medjuetnički konflikt i suživot u miru

20. Za razliku od poboljšanja stanja u nekim sferama društvenog i ekonomskog života na Kosovu, odnosi srba i albanaca u njemu, a delimično i izmedju albanaca i romske skupnosti (aškalija i egiptanaca), nisu zabeležili neki napredak koji bi bio ohrabrujući za razvoj boljih medjusobnih odnosa za neki kraći rok. Desetogodišnji period zategnutih medjuetničkih odnosa pre konfliktka, kao i sam period konfliktka i odmah nakon konfliktka, učinili su da se izmedju albanaca i srba stvori podela i veliko nepovjerenje, odnosno da preovladava percepcija da su ove zajednice u konfliktu. Naše istraživanje javnog mnjenja potvrđuje ovu percepciju stanovništva, pri čemu gotovo apsolutna većina zajednica je mišljenja da su albanci i srbi u konfliktu (tabela 3.1). Pored toga, analiza podataka našeg istraživanja javnog mnjenja pokazuje da ove percepcije konfliktka imaju korene u period pre i tokom konfliktka, i da albanci i srbi perceptiraju iste stvari na potpuno različite načine - sto je prihvatljivo za jednu stranu, gotovo je uopšte neprihvatljivo za drugu stranu. U ovakvim okolnostima velike medjuetničke polarizacije, za sprečavanje konfliktka i postizanje medjuetničkog poverenja i mirnog suživota potrebno je mnogo veće angažovanje svih koji žive na Kosovu.

Tabela 3.1. Mnjenje o tome da li postoji konflikt izmedju albanaca i srba

	Albanci	Srbi	Bošnjaci	Goranci	Turci	Aškalije/Egiptanci
Ne znam/ Bez odgovora	13,4	4,1	3,7	7,7	20,6	46,4
Da	76,9	95,6	93,8	88,5	73,4	10,7
Ne	9,7	0,0	2,5	3,8	0,0	42,9
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Za kosovsko društvo je u interesu da se identifikuju faktori koji utiču da, uprkos prošlosti, albanci i srbi mogu da žive zajedno u miru. Na osnovu podataka našeg istraživanja javnog mnjenja bilo je moguće identifikovati faktore koji povoljno utiču na perspektivu za miran suživot, u poređenju sa faktorima koji nepovoljno utiču u ovom smislu. Odgovarajući objašnjavajući model prikazan je u tabeli 3.2; ostale pojedinosti su date u tabeli A.12 u aneksu[1]. Zaključci modela su sledeći:

- a) **Etnička pripadnost.** Biti kosovski srbin znači biti manje optimista u pogledu budućeg suživota.
- b) **Subjektivni status.** Osobe koje su u boljem materijalnom stanju su više optimisti u pogledu medjuetnickih odnosa.
- c) **Interesovanje za politiku.** Ljudi koji pokazuju veće interesovanje za politiku su skloniji da suživot perceptiraju sa dosta perspektive.
- d) **Poverenje.** Osobe sa više poverenja u medjunarodne organizacije su sklonije da perceptiraju suživot kao moguć.
- e) **Historijska svest.** Osobe koje misle da je historija albanaca i srba važna su više pesimisti za budućnost suživota.

Osim uticaja ovih faktora, analiziran je i uticaj i drugih faktora: pretnja, trauma od rata, raseljavanje porodica i nezaposlenost; dosta neočekivano, korelacije sa ovim faktorima pokazale su se manje izraženim u našem zadnjem ispitivanju javnog mnjenja.

Tabela 3.2. Objasnjavajući model o tome koliko respondenti veruju da je miran suživot moguć

Relevantni faktori koji utiču na percepciju	Asocijacija sa percepcijom da je miran suživot moguć
Srbijani kosovari	Negativna
Albanci kosovari	Pozitivna
Ekonomsko blagostanje	Pozitivna
Interesovanje za politiku	Pozitivna
Poverenje u medjunarodnu zajednicu	Pozitivna
Uticaj prošlosti	Negativna

Zavisna promenljiva: Uprkos prošlosti, albanci i srbi mogu da žive i rade zajedno u miru

21. Nije samo prošlost ona koja ometa povoljniji razvoj medjuetničkih odnosa. U osetljivim okolnostima Kosova, čak i vokabular političkih lidera, bilo albanskih bilo srpskih, utiče na zategnutost medjuetničkih odnosa i zaoštrava ih. Kao ilustracija za ovo može poslužiti slučaj upotrebe od strane srpskih političkih predstavnika naziva "Kosovo i Metohija" za Kosovo na seancama Skupštine Kosova ili na drugim službenim sastancima institucija Kosova, i protivljenje albanskih političara upotrebi ovog naziva, koji kod njih budi asocijaciju na period bolnih devedesetih - diskriminacije albanaca od strane ondašnjeg Miloševićevog režima[2]. Tako, upotreba ovog naziva od strane predstavnice parlamentarne grupe partiske koalicije srba "Povratak", g-dje R. Trajković, na seanci Skupštine Kosova održane 5. jula 2002. godine i oduzimanje njene reči od strane Predsjednika Skupštine je rezultiralo dan kasnije pretnjom da će se koalicija "Povratak" povući sa Skupštine ako se ne skine zabrana za upotrebu naziva "Kosovo i Metohija"[3].

I izjave političara koje na neki način zvuče kao pretnje za neku od kosovskih zajednica stvaraju nesigurnost kod pripadnika tih zajednica i utiču na porast nepoverenja prema zajednici kojoj pripadaju političari koji daju takve izjave. U ovom smislu, izjave date u zadnje vreme od strane nekih lidera političkih partija u Srbiji o povratku srpske vojske i policije na Kosovo[4] izazivaju nesigurnost i strah kod albanaca Kosova. S druge strane, mogućnost "albanizacije Kosova", odnosno stvaranje čistog albanskog identiteta na Kosovu, a ne multietničkog, izaziva strah kod srba na Kosovu[5]. Oba ova elementa stvaraju strah i nesigurnost medju građanima za njihovu budućnost i uticu na širi spektar drugih problema, počev od procesa povratka pa do normalnog funkcionisanja institucija Kosova. Iz tog razloga, neophodno je da se lideri političkih partija, bilo na Kosovu bilo u Srbiji, uzdrže od izjava koje zvuče kao pretnje za etničke zajednice koje žive na Kosovu (vidi okvir 3.1).

22. Nerasvjetljavanje sudbine lica nestalih pre, u toku i posle konflikta 1999. godine bilo je za jedno duže vreme i nastaviće biti izvor protesta porodica nestalih, kao i samog stanovništva Kosova. Pored ovoga, ono je bilo i nastavlja biti izvor medjusobnih optužbi izmedju albanaca i srba za ratne zločine, kao i neprestanih tenzija izmedju albanaca i srba. Ovoj zategnutoj situaciji doprinosi i nepreciziranje njihovog broja, ili i neosnovana upotreba različitih njihovih vrednosti od strane raznih organizacija ili pojedinaca. Na osnovu podataka Medjunarodnog Crvenog Krsta, nestalih je 2.915 albanaca i 1.035 pripadnika manjina: 646 srba, 219 romi, 103 bošnjaka i 67 goranaca[6]. S druge strane, srpska i albanska strana daju različite procene, u kojima brojke nestalih lica nacionalnosti ovih strana se medjusobno

razlikuju mnogo, ali i u odnosu na službene podatke Medjunarodnog Crvenog Krsta. Tako, prema srpskoj strani nestalih je 2.600 albanaca, 1.300 srba i 200 lica drugih nacionalnosti Kosova[7], dok prema albanskoj strani nestalih je oko 4. 000 albanaca[8]. Sve ovo stvara konfuziju i medjuetničke tenzije. Otvaranje ureda za nestala lica od strane g. Steinera, koji na izvestan način predstavlja zakasneli čin UNMIK-a, može poslužiti kao katalizator popuštanja medjuetničkih tenzija, ako njenim radom on bude efikasan u razjašnjavanju sudbine nestalih.

Sloboda kretanja, enklave i pravna država

23. Sloboda kretanja gradjana predstavlja jednu od strateških opredeljenja UNMIK-a za vreme sadašnjeg mandata SPGS-a na Kosovu. Uprkos činjenici da sigurnosno stanje manjina beleži postepeno poboljšanje, čime se slažu i medjunarodne organizacije koje funkcionišu na Kosovu[9], sloboda kretanja gradjana na celokupnoj teritoriji Kosova još nije postignuta za srpsko stanovništvo Kosova, a delimično i za druge manjine - pre svega za manjine aškalija i egipćana. Pomanjkanje slobode kretanja pripadnika srpske zajednice, a delimično i pripadnika romske zajednice, po većim gradovima Kosova postala je velika smetnja za njihov pristup esencijalnim uslugama (pravne usluge, vaspitanje, socijalne usluge), ali i za njihovo zapošljavanje u raznim vladinim ili nevladinim institucijama[9]. U nedostatku slobode kretanja po celoj teritoriji Kosova, srpsko stanovništvo nastavlja biti koncentrisano u takozvanim enklavama i neintegrisano u društvene i ekonomske tokove. U delimično sličnoj situaciji je i albanska i bošnjačka populacija na severnom delu Kosova.

Gledano u celini, prava manjina na Kosovu su daleko od ispunjena elementarnih standarda ljudskih prava, dok njihovo kršenje predstavlja izvor stalne medjuetničke zategnutosti na Kosovu. Uporedo sa angažovanjem UNMIK-a i drugih medjunarodnih organizacija, u vitalnom je interesu političke stabilnosti Kosova i njene budućnosti da se i albanska strana mnogo više angažuje nego do sada u pravcu potpune realizacije prava čovjeka svih gradjana Kosova.

24. Rasprostiranje vlasti PIS-a po celom Kosovu i vladavina zakona u njoj predstavljaju takodje strateška opredeljenja UNMIK-a. Do sada se ovo opredeljenje nije ostvarilo u srpskim enklavama, gde paralelni sistem Srbije nastavlja funkcionisati u potpunosti u domenima obrazovanja i zdravstva, a u izvesnom opsegu i u pravnom domenu[9]. Na severnom delu Kosova, kao i u nekim drugim enklavama, ukinuta je PTT veza Kosova i uspostavljena je veza sa PTT-om Srbije, tako da ovaj čin, pored toga što šteti privredi i budžetu Kosova, ima i političke implikacije i predstavlja takodje izvor tenzija izmedju albanaca i srba. Na ovom delu Kosova ne funkcioniše uopšte Policijska služba Kosova, dok se javna bezbednost ostvaruje uglavnom posredstvom medjunarodne policije[10]. Negativ uticaj Beograda i delovanje njegovih državnih struktura na Kosovu albanska strana smatra stalnim izvorom medjuetničkih tenzija sa potencijalom eskalacija[11].

Okvir 3.1. Zaključci sa sastanka sa fokusnom grupom nevladine organizacije "Konzorcijum za medjuetnički razvoj"

U okviru istraživanja javnog mnjenja za ovaj izveštaj, organizovan je sastanak sa fokusnom grupom srba sa Kosova koji deluju u okviru nevladine organizacije "Konzorcijum za medjuetnički razvoj". Na ovom sastanku su evidentirani sledeći problemi koji mogu izazvati zaoštrevanje medjuetničkih odnosa:

- Bezbednost za slobodno kretanje.
- Nezaposlenost i veoma ograničene mogućnosti pristupa javnim službama.
- Nejasnoće oko budućeg statusa Kosova.
- Smetnje procesu povratka.
- Nepoštovanje zakona uopšte, a posebno u pogledu etničkih zajednica.
- Upotreba ekstemističkog vokabulara od strane političara i u medijima.
- Nerasvetljavanje sudbine nestalih osoba.

Predlozi koji su proizašli sa ovog sastanka su sledeći:

- Zajednički nastupi političara svih entiteta Kosova u vezi poboljšanja medjuetničkih odnosa.
- Vršenje pritiska od strane medjunarodne zajednice i civilnog društva na domaće političke aktere za humanizaciju politike na Kosovu.

Sporazum Steiner - Čović postignut 7 jula 2002. godine beleži pozitivan razvoj privodjenja kraju paralelnih struktura na Kosovu. Međutim, zadnji dogadjaji u vezi pokušaja pritvaranja Milana Ivanovića, pripadnika "Čuvara Mosta", i zahtev g. Čovića da se on ne predaje organima UNMIK-a [12], kao i neprihvatanje ovog sporazuma od strane Demokradske stranke Srbije – na čijem je čelu sadašnji predsednik SRJ-a[13], ukazuju na krhkost ovog sporazuma. Neuvažavanje ovog sporazuma od srpske strane može imati negativne efekte na nastojanja UNMIK-a da privodi kraju paralelne strukture Srbije na Kosovu i na zauzimanje za ispunjavanje potreba srba sa Kosova od strane PIS-a, s jedne strane, kao i na izgradnju multietničkog suživota, s druge strane. U ovom pravcu, smetnju mogu činiti i pozivi srpske strane za decentralizaciju nekih opština i formiranje novih opština na prostorima gde srpsko stanovništvo čini većinu ili živi u znatnom broju [14], kao i uslovljavanje njihovog učešća na lokalnim izborima prihvaćanjem ovog plana, zbog toga što se na albanskoj strani probudila sumnja o postojanju tajnih planova za kantonizaciju i podelu Kosova[15]. Usled osetljivosti ovog pitanja, eventualni koraci ili koncesije UNMIK-a srpskoj strani po ovom pitanju, bez njenog razmatranja na Skupštini Kosova, predstavljeni bi visok potencial za usmerenje Kosova u duboku političku krizu.

Povratak raseljenih lica i izbeglica

Tabela 3.3. Dinamika povratka iseljenih i raseljenih lica				
Etnička grupa	2000	2001	2002	Ukupno
Srbi	1.826	679	383	2.888
Romi	20	192	172	384
Aškalije/Egipćani		527	242	769
Bošnjaci	57		17	74
Gorani	3		28	31
Albanci		27	32	59
Ukupno	1.906	1.425	874	4.205

pokazuje tendenciju porasta (vidi tabelu 3.3).

Teškoće koje čine da dinamika povratka iseljenih lica ne bude brža su različite prirode. Neki od elemenata koji utiču da povratak ne bude uspešniji su:

- **Nespremnost jednog dela stanovništva za povratak.** U nekoliko slučajeva do sada, kao u slučaju povratka srba na nekim selima Istoka i Kline, pokazalo se da albansko lokalno stanovništvo nije spremno da prihvati povratnike srpske nacionalnosti, sumnjajući da medju povratnicima ima pojedinaca koji su počinili ratne zločine tokom konflikta 1999. godine. Jedno takvo raspoloženje je pokazalo i naše ispitivanje javnog mnjenja, prema kome oko 30% albanaca se ne slaže uopšte sa povratkom iseljenika (vidi tabelu A.9 u aneksu).
- **Program za stvaranje novih lokaliteta na Kosovu.** Tokom jula meseca ove godine, Skupština Srbije je odobrila Čovićev program za povratak iseljenih osoba iz Srbije na Kosovo[17], prema kom programu se predviđa stvaranje 24 nova lokaliteta na Kosovu isključivo za povratak srba [18]. Ovaj program je u punoj koliziji sa politikom UNMIK-a o povratku iseljenih lica njihovim kućama, a ne na strateška prebivališta, i kritikovan je više puta od strane kosovskih medija na albanskom jeziku. Takve politizacije procesa povratka iseljenih lica štete procesu izgradnje medjuetničkog poverenja na Kosovu i utiću na usporavanje samog procesa povratak.
- **Razmimoilaženja oko broja iseljenih lica.** Oko broja iseljenih lica sa Kosova postoje tendencije njegovog preterivanja ili minimiziranja, u zavisnosti

25. Povratak i reintegracija raseljenih lica predstavlja važnu stratešku orijentaciju UNMIK-a tokom ovog mandata SPGS-a, sa ciljem da se na Kosovu stvaraju multietničitet i tolerancija. Uprkos angažovanju medjunarodne zajednice, proces povratka i reintegracija odvija se sporo i sa poteškoćama. U poređenju sa aktuelnim brojem iseljenih i raseljenih lica, broj povratnika je još uvek mali. Prema podacima UNHCR-a[16], od početka 2000. godine do sada vratilo se samo 2.888 srba, 384 romi i 769 aškalija i egipćana, dok sam proces povratka ne

od toga ko ga koristi – srpska ili albanska strana[19]. Ova razmimoilaženja nastavljaju biti prisutne i danas, tako da stvaraju konfuziju i predstavljaju jedan od ključnih problema za proces povratka i izgradnju demokratskih institucija na Kosovu; ova se konfuzija odražava na broju registrovanih glasača van Kosova. Specijalizovane organizacije, kao što je US Committee for Refugees, ova neslaganja dovodi u vezu sa mogućnosću višestrukog prebrojavanja od strane UNHCR/OBSE iseljenih lica koji sada žive u Srbiji i Crnoj Gori. Nepreciziranje i politizacija broja iseljenih lica nanosi štete samom procesu njihovog povratka na Kosovo.

Napredak procesa povratka iseljenih i raseljenih lica zavisiće mnogo od punog angažovanja institucija Kosova i političkih i nepolitičkih aktera, posebno onih albanskih, na prevazilaženje postojećih problema i na depolitizaciju celog procesa povratka. U ovom pravcu potrebno je da i srpsko stanovništvo pokaže veću spremnost nego do sada da prihvati nove političke i društvene realnosti stvorene na Kosovu. Odredjivanje vremenskog okvira i izrada odgovarajućih akcionalih planova od strane UNMIK-a i PIS-a o ispunjavanju "referentnih tačaka" SPGS-a koje se odnose na medjuetničke odnose bile bi od velike pomoći za relaksaciju sadašnjih medjuetničkih odnosa.

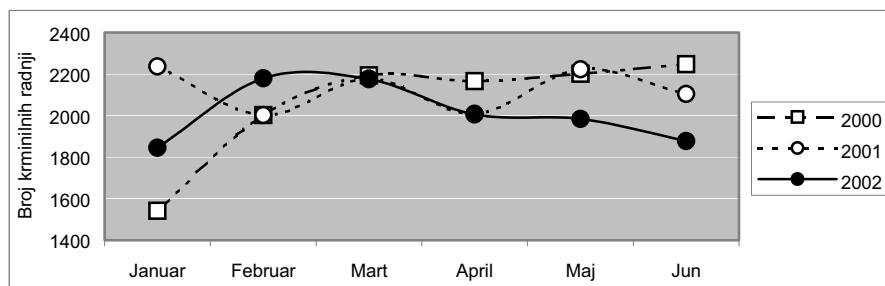
Bibliografija i beleške

- [1] Ovaj model je sačinjen uz pomoć g-dje Alina Mungiu Pippidi iz Romanian Academic Society (SAR) i njениh saradnika.
- [2] Naziv "Kosovo i Metohija" za Kosovo uveden je u zvaničnu upotrebu od strane Miloševićevog režima odlukom Skupštine Republike Srbije, donešene septembra 1990. godine.
- [3] Dnevni list "Koha Ditore", 8 jul 2002.
- [4] Takva jedna izjava je ona data od strane političkog lidera Draškovića da, ako on bude izabran za predsednika Srbije, njegov će prioritet bit vraćanje srpske vojske na granici sa Albanijom; ČIK, 19 avust 2002.
- [5] Intervju sa g. Oliver Ivanovićem, 20 avgust 2002, Ženeva.
- [6] IČPR'S BALKAN CRISIS REPORT, No. 335, May 10, 2002; <http://www.iwpr.net>.
- [7] Svedočenje Dr. Čovića o etničkoj harmoniji pred Komisijom SAD za saradnju i bezbednost u Evropi, 19 jun 2002.
- [8] Svedočenje Dr. Alush Gashija o etničkoj harmoniji pred Komisijom SAD za saradnju i bezbednost u Evropi, 19 jun 2002.
- [9] UNHCR/OSBE, izveštaj o manjima, septembar 2001 - april 2002.
- [10] UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica, ICG Report, 3 June 2002.
- [11] Intervju sa g. Hajredin Kućijem, potpredsednikom DPK-a, 28 avgust 2002.
- [12] VIP Report, 21 august 2002.
- [13] Dnevni list "Zëri ditor", 13 jul 2002.
- [14] Predstavnici Srba pripremaju plan decentralizacije Kosova, Radio B92, 30 jun 2002.
- [15] Dnevni list "Koha ditore" (Decentralizacija od koga?), 4 jul 2002.
- [16] "Focus Kosovo", UNMIK, June 2002.
- [17] IDP Bulletin, Issue 1, July 11.
- [18] <http://wwwserbia.sr.gov.yu/news/2002-04/30/323974.html>.
- [19] Odgovarajuća ramimoilaženja elaborirana su ranije u: "Izveštaj Ranog Upozoravanja Kosova", Pilot izveštaj, jun 2002.
- [20] Reversal of Fortune: "Serbia's Refugee Crisis"
http://www.refugees.org/world/articles/serbialead_rr00_1.html.

JAVNA I LIČNA BEZBEDNOST

Javna bezbednost

26. Tokom prvih šest meseci ove godine (2002), ukupan broj krivičnih dela na Kosovu, kao važan pokazatelj javne bezbednosti i opšte stabilnosti u njoj, opao je u odnosu na odgovarajuće periode 2000. i 2001. godine, naročito tokom perioda maj-jun ove godine (sl. 4.1). Dok je ovaj broj za prvih šest meseci prošle godine iznosio 12.574, tokom odgovarajućeg vremenskog perioda 2002. godine ukupan broj krivičnih dela je iznosio 12.067, što znači da je zabeleženo smanjenje od 5% u odnosu na prošlu godinu[1]. Smanjenje ukupnog broja krivičnih dela tokom perioda april-jun je rezultat sve efikasijeg rada policijskih službi (CIVPOL-a i PSK-a), KFOR-a i pravosudnih organa. Međutim, takav pad ne može se smatrati potpuno zadovoljavajućim, jer je sadašnji nivo kriminala gotovo dva puta veći u odnosu na nivo kriminala tokom osamdesetih godina, kada je, na primer, u 1986. godini ukupan broj krivičnih dela iznosio 14.190[2]. Medju faktorima koji utiču da ukupni nivo kriminala bude još uvek visok spadaju sadašnje teško ekonomsko stanje i visok nivo nezaposlenosti. Kao ilustracija tome može poslužiti podatak da je broj kradja i provalnih kradja tokom prvih šest meseci ove godine veći nego u istom periodu prošle godine[1].

Sl. 4.1. Kretanje broja krivičnih dela registrovanih na Kosovu tokom perioda januar-jun 2000, 2001 i 2002. godine. [Izvor: Monthly Crime Analysis - 6 months 2002, UNMIK Police, MHĆ Operations.]

27. Uopšte uzevši, nivo nekih ozbiljnih krivičnih dela (ubistva, kidnapovanja, pretnje, podmetanje požara, nošenje oružja bez dozvole) tokom perioda januar-jun ove godine (2002) je takođe opao u odnosu na njihov nivo tokom istog perioda 2001. godine. Međutim, neke vrste krivičnih dela koje znatno utiču na nivo javne i lične bezbednosti zabeležile su izvestan porast (tabela 4.1). Tako, u odnosu na prošlu godinu, slučajevi silovanja i pokušaja silovanja porasli su za 19%, dok je broj napada porastao za 20%. Uzevši u obzir veliko procentualno učešće napada u ukupnom broju ozbiljnih krivičnih dela, porast njihovog broja u odnosu na prošlu godinu kao i tendencija njihovog dalnjeg povećanja koja je evidentirana tokom perioda april-jun[1] čine da javna bezbednost bude još uvek krhka. Javna bezbednost je znatno ugrožena i velikim brojem kršenja saobraćajnih pravila koji je u porastu – 114.709 njih tokom perioda januar-jun 2002. Kao posledica toga, 47 osoba je poginulo – 12 više nego što je bio broj ubijenih u tom periodu, dok je 878

osoba povredjeno[1]. Takav stepen ugrožavanja bezbednosti u saobraćaju je posledica dosadašnjeg nelicenciranja auto škola, nepoznavanja saobraćajnih pravila i lošeg stanja većine puteva.

28. U razdoblju januar-jun 2002. godine registrovan je znatan broj ozbiljnih krivičnih dela nad pripadnicima UNMIK-a, KFOR-a, PSK-a, osoblju UN-a i pojedincima iz šire medjunarodne zajednice[1]. Napadi (155 slučajeva), pretnje (85 slučajeva) i ometanje u vršenju službe (88) predstavljaju najčešće slučajeve krivičnih dela nad pripadnicima ovih institucija i predstavljaju ozbiljnu pretnju po održavanje javnog reda i vladavine prava. Pored toga, one imaju uticaja i na stvaranju klime nepoverenja i obeshrabrenja ovih institucija za efikasno vršenje njihove misije u stabilizaciji političkih, društvenih i privrednih prilika na Kosovu. Deo ovih aktivnosti je u vezi sa nezadovoljstvom određenih krugova albanaca, ali i srba, Kosova sa odlučnim aktivnostima koje u zadnje vreme preduzimaju medjunarodni i lokalni faktori oko stabilizacije ukupnog stanja na Kosovu. Uprkos visokom nivou krivičnih dela nad gore spomenutim institucijama, uočljivo je pomankanje šire i odlučne kampanje lokalnog faktora u osudjivanju ovih radnji, bilo preko javnih nastupa bilo posredstvom medija.

29. Prema zvaničnom izveštaju medjunarodnog tužioca na Kosovu, g. Michail Hartman-a, u zadnje vreme postoji jedan trend opadanja medjuetničkog nasilja, mada još uvek postoje slučajevi nasilja većinskog stanovništva nad manjinama ili manjina nad većinskim stanovništvom[3]. Tako, na primer, dok su u Gnjilanu tokom 1999. godine zabeležena 50 ubistva pripadnika manjina (uglavnom srba i romi), tokom ove godine registrovana su "samo" dva ubistva pripadnika srpske nacionalnosti. Bez obzira na motive i uzroke ovih ubistava, ali i drugih ozbiljnih krivičnih dela u kojima su žrtve pripadnici različitih etničkih grupa, ona prouzrokuju daljnju medjuetničku polarizaciju, koja je ionako velika, i znatno utiču na destabilizaciju političke situacije na Kosovu. Važno je istaći činjenicu da za oko 44% slučajeva ozbiljnih krivičnih dela koja su počinjena u razdoblju januar-jun ove godine ne zna se etnička pripadnost osumnjičenih za te radnje[1]. Jedno takvo veliko procentualno učešće ostavlja prostor za spekulacije i medjusobne optužbe različitih etničkih grupa na Kosovu, kao i za njihovu upotrebu u političke svrhe. Zbog toga, povećavanje efikasnosti u razjašnjavanju slučajeva za koje se sumnja da su izvršioci i žrtve krivičnih dela pripadnici različitih etničkih grupa doprinelo bi znatno relaksaciji medjuetničkih odnosa.

Lična bezbednost

30. Kao što je gore rečeno, bazirajući se na zvanične podatke o krivičnim delima nad osobama (ubistva, kidnapovanja, pretnje, napadi) – neka od kojih su prikazana u tabeli 4.1 – lična sigurnost tokom prve polovine ove godine u odnosu na isti period 2001. godine je poboljšana, izuzev u pogledu napada, silovanja i pokušaja silovanja. Medjutim, ovi podaci ne mogu se uzeti kao potpuna slika nivoa nasilja nad pojedincima, pošto znatan deo kosovske populacije još uvek ne prijavljuje policiji slučajeve nasilja izvršenog nad njima. (Naše istraživanje javnog mnenja

Tabela 4.1. Neka ozbiljna krivična dela registrovana na Kosovu tokom prvih šest meseci 2002. godine u odnosu na 2001. godinu

Vrsta	2001	2002	Razlika (%)
Ubistvo	69	35	-49
Napad	1.886	2.255	+20
Silovanje i pokušaj silovanja	57	68	+19
Pretnja	1.452	1.162	-20
Kidnapovanje	80	55	-31
Plička	282	220	-22
Provalna kradja	2.317	2.441	+5
Nošenje oružja bez dozvole	745	692	-7
Ukupno	10.057	10.179	+1

Izvor: *Monthly Crime Analysis (6 months 2002), UNMIK Police, MHĆ Operations; Crime Analysis and Statistics for the year 2001, UNMIK Police, MHĆ Operations.*

ukazuje da oko 28% onih koji su bili žrtve krivičnih dela ili nasilja nisu prijavili slučaj policiji.) Slučajevi nasilnih kradja takodje su porasli. Naše istraživanje javnog mnenja pokazuje da se građani Kosova sada osećaju manje bezbednim nego pre tri-cetiri meseca, što se može dovesti u vezu sa gore navedenim porastom nekih vrsta krivičnih dela i nasilja nad pojedincima. Istraživanja takodje ukazuju na to da se pripadnici srpske i drugih zajednica osećaju manje sigurnim na ulici i kod kuće nego albanci (vidi tabelu 4.2). Tako, dok se 24% albanaca osećaju "potpuno bezbednim" i 26,3% "donekle bezbednim" na ulici, 11,3% srba osećaju se "potpuno bezbednim" i 27,2% "donekle bezbednim" na ulici. I pripadnici ostalih manjina osećaju se manje bezbednim nego albanci: 16% ne osećaju se nimalo bezbednim kod kuće i oko 14,2% na ulici. Veći osećaj nesigurnosti kod srba i ostalih manjina u odnosu na albance pokazuje da njihova sloboda kretanja nije obezbedjena u potrebnoj meri i da moraju se učiniti veći napor nego do sada u ovom pravcu kako bi se postigla veća društvena kohezija i sigurnost.

Tabela 4.2. Mnjenje o tome koliko se respondenti osećaju bezbednim od kriminala i nasilja kada se nalaz sami kod kuće ili kada se nalazi na ulici

	Sam kod kuće			Na ulici		
	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/Bez odgovora	0,8	2,1	0,0	0,5	2,6	0,6
Potpuno bezbednim	13,1	5,6	16,0	24,0	11,3	21,9
Dosta bezbednim	30,6	22,1	26,0	31,8	27,6	27,2
Osrednje bezbednim	26,3	27,2	16,6	23,8	27,2	13,0
Donekle bezbednim	22,2	25,1	25,4	15,7	22,6	23,1
Nimalo bezbednim	7,0	17,9	16,0	4,2	8,7	14,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

31. Naše ispitivanje javnog mnenja pokazuje da poverenje u rad policijskih i pravosudnih organa, koje je u znatnoj meri takodje i pokazatelj javne bezbednosti – a posebno osobne bezbednosti, nije jednako: respondenti su mnogo zadovoljniji radom policijskih nego pravosudnih organa. Tako, dok je 33,4% respondenata "donekle zadovoljno" i 18,9% "potpuno zadovoljno" radom medjunarodne policije (CIVPOL), i oko 36,3% "donekle zadovoljno" i 41,8% "potpuno zadovoljno" radom Policijske službe Kosova, sa radom sudstva donekle je zadovoljno 18,6% respondenata i samo je 3,3% njih potpuno zadovoljno (vidi tabelu A.3 u aneksu). Medju faktorima koji utiču da nivo poverenja u sudstvo bude relativno nizak treba tražiti u njihovoj niskoj efikasnosti i u mnenju respondenata o prisutvu korupcije u ovim institucijama (tabela A.4 u aneksu).

Uprkos dosta velikog poverenja ukupnog broja respondenata u policijske organe, poverenje pripadnika srpske zajednice je mnogo manje od poverenja albanaca: 42,1% srba nisu nimalo zadovoljni radom CIVPOL-a, 82,6% radom PSK-a i 62,1% radom sudova (tabela 4.3). Jedno takvo mnenje može se dovesti u vezu sa činjenicom da srpskoj populaciji još uvek nije obezbedjeno slobodno kretanje po celoj teritoriji Kosova. U izvesnoj meri, i nemogućnost fizičkog prisustva i vršenja funkcija policijskih i pravosudnih institucija u enklavama u kojima uglavnom žive srbi utiče na percepciju nepoverenja gradjana u ove institucije.

Tabela 4.3. Mnjenje respondenata o tome koliko su zadovoljni radom policijskih i pravosudnih organa Kosova (u procentima)

	CIVPOL		PSK		Sudstvo	
	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi	Albanci	Srbi
Bez odgovora	1,6	2,6	0,7	6,7	19,6	7,2
Potpuno nezadovoljni	12	42,1	3,6	82,6	17,3	62,1
Donekle nezadovoljni	32,2	41,5	11,5	10,3	40,2	25,1
Donekle zadovoljni	35,1	13,3	38,7	0,5	19,3	5,6
Potpuno zadovoljni	19,1	0,5	45,4	0	3,5	0
Ukupno	100	100	100	100	100	100

Organizovani kriminal i korupcija

32. O postojanju organizovanog kriminala već dugo vremena ukazuju sredstva javnog informisanja, međutim do skoro nisu pružane sigurne indikacije ili konkretni podaci niti o postojanju niti o obimu ove vrste kriminala. Izuzetak čine slučajevi krijumčarenja droge i trgovine ženama u cilju prostitucije koji su razotkriveni od strane policije UNMIK-a[4], ali i u ovim slučajevima nije konstatovano da se radi o organizovanom kriminalu, mada je poznato da ove pojave na Balkanu i šire predstavljaju deo organizovanog kriminala – obično medjunarodnog karaktera. Tek nedavno, nakon “nula tolerancije kriminalu” proglašene od strane SPGS-a Steiner-a na proleću ove godine, istražne policijske službe došle su do prvih rezultata u otkrivanju organizovanog kriminala: kontrola u fabrici duvana u Gnjilanu pronašla je dokaze o jednom dobro organizovanom i dugo vodjenom kriminalu za proizvodnju i distribuciju falsifikovanih cigareta kojima su naleplene poznata imena, kao Marlboro ili Regal, uprkos činjenici da nisu raspolagali nikakvom licencom za njihovu proizvodnju. Još uvek nije obznanjeno da li su otkriveni dublji koreni ovog slučaja, pošto su odgovorni funkcioneri fabrike duvana pušteni iz pritvora. “Organizovan kriminal postoji bez sumnje, međutim naša istraživanja indiciraju da ne postoji neki ‘Big Boss’ ili neki centralni autoritet” pišu dva visoka zvaničnika policije UNMIK-a u glasilu “Focus Kosovo” juna 2002[5]. Nelegalna proizvodnja cigareta predstavlja samo jednu od nelegalnih aktivnosti trenutno prisutnih na Kosovu. U više navrata do sada je bilo nagovešteno da je aktuelna potrošnja cigareta, nafte i mnogih drugih proizvoda koji se uvoze znatno veća od onih koji se carinjuju. Ova činjenica ukazuje na to da se znatan deo ovih proizvoda krijumčari i da je po svoj prilici, kao i u mnogim drugim zemljama, u vezi sa organizovanim kriminalom. Pored gubitaka koje nanose privredi i budžetu, kriminalne aktivnosti stvaraju bogatstvo za kriminalce, i na taj način stvaraju kapital za investiranje u druge oblike kriminala – krijumčarenje droge ili oružja, trgovinu ženama u cilju prostitucije. Ove se aktivnosti dosta često prate pretnjama i zastrašivanjem pojedinaca, prouzrokujući na taj način javnu i osobnu nesigurnost, kao i nepoverenje prema civilnim vlastima i institucijama upravljanja. Iz ovih razloga, efikasnije otkrivanje organizovanog kriminala nego do sada i pospešivanje odgovarajućih sudskega procesa predstavljaju preduslov za stabilizaciju privrednih i političkih tokova, ali i za javnu i ličnu bezbednost na Kosovu. Efikasnija kontrola nego do sada ilegalnog prometa roba od zemalja koje okružuju Kosovo, kao i unifikacija carinskih procedura i dadžbina shodno evropskim standardima predstavljaju takodje načine za suzbijanje organizovanog kriminala.

33. Zloupotrebe i korupcija na Kosovu predstavljaju dosta široko rasprostranjene pojave, tako da negativno utiču na normalne životne tokove gradjana i nanose štete

privredi Kosova. Jedno takvo mišljenje već dugo vlada medju gradjanimi Kosova, a kao pojava je dosta često bila denoncirana u glasilima. (Naša istraživanja javnog mnenja sprovedena tokom maja 2002. godine ukazala su da su oko 66% albanaca i 90% srba bila mišljenja da je korupcija na Kosovu rasprostranjena pojava[6].) Uprkos tome, tek su nedavno počeli biti izneseni javno slučajevi korupcije u javnim preduzećima i službama, koji su ili već otkriveni ili se u njih sumnja. Prvi takav slučaj koji je zvanično objavljen od strane zvaničnika tokom ovog proleća jeste slučaj zloupotrebe 4,5 miliona evra u EKK-u, koja su od strane Evropske zajednice bila dodeljena za uvoz električne energije tokom tri prva meseca 2001. godine. Javnih optužbi o velikim zloupotrebama iznesene su i na račun PTK. "U ovim preduzećima (EKK i PTK) korupcija postoji počev od ponude tendera pa do sumnje u pranje novca" bio je izjavio Predsednik vlade Bajram Rexhepi krajem maja 2002[7,8]. Sumnje i pritvor za korupciju i zloupotrebe u carinskoj službi obznanjeni su javno tek tokom leta ove godine, iako je zloupotreba i korupcija u carinskoj službi bila denocirana u medijima već duže vreme.

34. Zajednička je karakteristika svih ovih slučajeva da su oni bili prisutni dugo vreme, da su gradjani bili svesni njih i da je njihovo otkrivanje proteklo sporo i ne bez posledica za privredu Kosova i bezbednost njihovih gradjana[9]. Kao i prilikom našeg ispitivanja javnog mnenja na proleću ove godine, i sadašnja naša istraživanja javnog mnenja indiciraju visok nivo korupcije u mnogim institucijama – mnogo viši nego što je do sada zvanično konstatovan. Tako, na primer, 76,8% albanaca, 54,9% srba i 80,5% ostalih "slažu se donekle" ili "potpuno se slažu" da u carinskoj službi ima korupcije (vidi tabelu A.7 u aneksu). Slično je mnenje i u pogledu korupcije u lokalnoj administraciji i u sudstvu, dok je percepcija o prisustvu korupcije u policiji mnogo manja – videti tabele A.5 i A.7 u aneksu. U vezi postojanja krupcije u lokalnoj administraciji bilo je i zvaničnih izjava, kao što je ona data od strane medjunarodnog administratora opštine Priština[10].

Respondenti u našem ispitivanju javnog mnenja misle da neefikasno sprovodenje zakona predstavlja glavni uzrok korupcije na Kosovu – oko 44% njih je ovog mišljenja, dok kao drugi važan uzrok identikuju male plate u javnim službama – oko 38% njih (vidi tabelu A.9 u aneksu). Sadašnje budžetske poteškoće onemogućavaju povećanje plata zaposlenih u javnim službama. Međutim, uprkos tome, efikasniji rad istražnih službi i sudstva može i mora se postići u suzbijanju sadašnjeg visokog nivoa zloupotreba i korupcije na Kosovu.

Bibliografija i beleške

- [1] Monthly Crime Analysis - 6 months 2002, UNMIK Police, MHĆ Operations.
- [2] Statistički godišnjak Srbije, Beograd, 1988.
- [3] Dnevni list "Zéri", 26 avgust 2002
- [4] "Focus Kosovo", UNMIK, April 2002.
- [5] Derek Chapell and Barry Fletcher, UNMIK Police, "Focus Kosovo"/ June 2002.
- [6] Izveštaj Ranog Upozoravanja, Januar-April 2002.
- [7] Dnevni list "Koha Ditore", 29 maj 2002.
- [8] "Ova ružna pojava je posebno izražena u dva velika preduzeća: u EKK i PTK" izjavljuje Predsednik vlade B. Rexhepi u glasilu "Focus Kosovo", UNMIK, June 2002.
- [9] Mnogi su gradjani mišljenja da bi pravovremeno otkrivanje zloupotreba i korupcije u EKK eliminisalo slabosti u rukovodjenju termoelektrana, tako da bi se eliminisao ljudski faktor koji je u znatnoj meri odgovoran za havariju koja se desila jula meseca ove godine u objektima termoelektrane "Kosovo B", kojom prilikom je snabdevanje električnom energijom pogoršano izezetno mnogo i imalo je za posledicu povećanje nezadovoljstva građana, sa uticajem i na poremećenje javne bezbednosti.
- [10] "Focus Kosovo", UNMIK, June 2002.

ANEKS 1. Izabrani rezultati ispitivanja javnog mnjenja

Primedba. Ispitivanje javnog mnjenja za ovaj izveštaj sprovedeno je u julu 2002. godine od strane istraživačke ekipe Riinvest-a. Deo ispitivanja mnjenja u srpskim enklavama sprovedeno je od strane agencije "Prism Research" agencije (Sarajevo, Bosna i Hercegovina).

Istraživanje je ostvareno neposrednim intervjujsanjem 1.275 respondenata. Od toga, 911 su bili albanci (od kojih 32 koji žive u enklavi u severnoj Mitrovici), 195 srbi, 81 bošnjaci (od kojih 42 koji žive u enklavi u severnoj Mitrovici) i 88 pripadnika ostalih manjina koje žive na Kosovu (turci, goranci i romi – aškalije i egipćani). Kako bi mnjenje manjinskih grupa bilo što verodostojnije, broj respondenata iz tih grupa je izabran da bude veći nego što je njihovo procentualno učešće u ukupnoj populaciji Kosova.

Uzorak je izabran prema metodi slučajnog uzorkovanja i bio je stratifikovan na osnovu geografskih regiona (7 regiona – od čega 33% u regionu Prištine; procentualna raspodela u ostalim regionima Kosova izabrana je u saglasnosti sa populacionom distribucijom pre konflikta), odnosa 1:1 muškaraca prema ženama, kao i odnosa 1:1 ruralne prema urbanoj populaciji. Intervjujsana populacija bila je iznad 18 godina starosti.

Tabela A.1. Mnjenje o tome koji je najveći problem kojim se Kosovo suočava sada

	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci i Srbi u enklavama
Neizvesnost konačnog statusa	37,0	43,1	32,0	58,1
Korupcija i loše upravljanje	18,8	13,3	11,8	13,5
Siromaštvo	13,3	6,7	15,4	10,8
Visoke cene	3,7	1,5	8,9	0,0
Kriminal	1,1	17,4	5,3	0,0
Nezaposlenost	24,9	13,8	25,4	17,6
Nešto drugo	0,3	1,5	0,0	0,0
Ne znam/ Bez odgovora	0,9	2,6	1,2	0,0
Ukupno	100	1000	100	100

Tabela A.2. Mnjenje o aktuelnih političkim kretanjima na Kosovu (u procentima)

	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/ bez odgovora	3,6	1,5	5,3
Potpuno nezadovoljan	13,3	61,5	7,1
Donekle nezadovoljan	35,9	20	36,1
Ni zadovoljan niti nezadovoljan	33,2	11,8	19,5
Donekle zadovoljan	10,2	4,6	22,5
Potpuno zadovoljan	3,7	0,5	9,5
Ukupno	100	100	100

Tabela A.3. Mnjenje o radu raznih institucija Kosova * (u procentima)

	Ne znam/ Bez odgovora	Potpuno nezadovoljan	Donekle nezadovoljan	Donekle zadovoljan	Potpuno zadovoljan	Ukupno
UNMIK	3,1	21,6	48,1	21,2	6	100
Skupština	2,6	11,9	35,9	39	10,6	100
SPGS	3,8	12	40,4	33,4	10,4	100
Sudovi	19,1	20,7	38,3	18,6	3,3	100
Vlada	1,5	9,2	29,1	41,2	19	100
KFOR	2,6	7,7	19,8	38,9	30,9	100
CIVPOL	1,7	14	32	33,4	18,9	100
PSK	1,2	8,5	12,1	36,3	41,8	100

* - Podaci su ponderisani shodno procentualnom učešću etničkih grupa u populaciji Kosova (88% albanci, 6% srbi i 6% ostali)

Tabela A.4. Mnjenje o tome koliko je korupcija prisutna u sudstvu i u policijskoj službi * (u %)

	Sudovi			Policija		
	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/ bez odgovora	26,0	18,5	23,1	18,9	20,0	24,3
Potpuno se slažem	8,0	21,1	3,6	34,7	24,1	29,6
Donekle se ne slažem	13,4	9,7	16,0	18,4	11,3	23,1
Donekle se slažem	31,7	13,8	40,9	18,3	16,9	17,1
Potpuno se slažem	20,9	36,9	16,6	9,7	27,7	5,9
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Pitanje: *Slažete se ili se ne slažete da na nekim od navedenih institucijama ima korupcije?*

Tabela A.5. Mnjenje o tome koje je najbolje rešenje za status Kosova (u procentima)

	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/ bez odgovora	2,1	15,4	3,6
Nezavisnost Kosova unutar postojećih granica	74,2	2,1	75,1
Nezavisnost Kosova posle odvajanja područja sa srbima	3,2	25,1	6,5
Sadašnje stanje (medjunarodni protektorat)	1,9	2,1	10,1
Ujedinjenje sa Albanijom	18,1	0,5	3,6
Konfederalna država sa Srbijom, slično Crnoj Gori	0	11,3	1,2
Nešto drugo*	0,5	43,6	0
Ukupno	100	100	100

* Respondenti srpske nacionalnosti pribeležili su autonomiju Kosova unutar Srbije kao rešenje

Tabela A.6. Mnjenje o tome koliko je korupcija prisutna u zdravstvu i obrazovanju * (u %)

	Zdravstvo			Obrazovanje		
	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/ bez odgovora	10,7	7,7	10,7	12,7	11,3	16,0
Potpuno se ne slažem	9,0	16,9	19,5	12,2	27,2	21,9
Donekle se ne slažem	15,6	27,7	23,7	20,6	26,7	19,5
Donekle se slažem	33,3	31,8	33,7	33,2	29,2	32,5
Potpuno se slažem	31,5	15,9	12,4	21,3	5,6	10,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Pitanje: *Slažete se ili se ne slažete da na nekim od navedenih institucijama ima korupcije?*

Tabela A.7. Mnjenje o tome koliko je korupcija prisutna u carinskoj službi i u lokalnoj administraciji * (u procentima)

	Carinska služba			Lokalna administracija		
	Albanci	Srbi	Ostali	Albanci	Srbi	Ostali
Ne znam/ bez odgovora	11,7	9,7	8,3	17,8	13,3	17,2
Potpuno se ne slažem	4,7	19,5	1,8	7,8	16,9	5,3
Donekle se neslažem	6,8	15,9	9,4	12,4	20,5	30,8
Donekle se slažem	26,5	21,1	31,4	34,2	31,4	38,5
Potpuno se slažem	50,3	33,8	49,1	27,8	17,9	8,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Pitanje: *Slažete se ili se ne slažete da na nekim od navedenih institucijama ima korupcije?*

Tabela A.8. Mnjenje o uzrocima korupcije (u procentima)

	Albanci	Srbi	Ostali
Niske plate	40,5	17,4	23,7
Nedostatak etike	10,8	15,4	17,8
Mungesa e zbatimit të ligjit	42,6	56,4	50,3
Nešto drugo	2,2	0,5	1,8
Ne znam/ bez odgovora	4	10,3	6,5
Ukupno	100	100	100

Tabela A.9. Mnjenje o tome kolika je spremnost respondenata za povratak iseljenih i izbeglih lica (u procentima)

	Albanci	Srbi	Ostali
Slažem se sa povratkom u prethodna prebivališta	40,8	91,8	58
Slažem se sa povratkom u nova prebivališta	3,5	0,5	7,7
Uopšte se ne slažem se sa povratkom	30,4	2,1	5,3
Ne odnosi se na mene (u mojoj sredini nema izbeglih lica)	15,1	2,1	15,4
Ne znam/ bez odgovora	10,1	3,6	13,6
Ukupno	100	100	100

Tabela A.10. Objasnjavajući model o tome koliko su respondenti zadovoljnici sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu – Srbi sa Kosova

Nezavisne promenljive	Koeficijent regresije (standardna greška)
Starosna dob	0,107 (0,040) **
Muškarci	0,064 (0,054)
Obrazovanje	0,005 (0,011)
Veličina prebivališta	0,026 (0,019)
Srbi sa Kosova	-0,804 (0,077) ***
Subjektivno blagostanje	0,095 (0,029) **
Zadovoljstvo sa ekonomskim kretanjima	0,475 (0,029) ***
Optimizam u pogledu budućnosti	0,039 (0,020) *
R ² - uskladen	0,32

Nivo značajnosti: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Nezavisna promenljiva: Zadovoljstvo sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu

Tabela A.11. Objasnjavajući model o tome koliko su respondenti zadovoljnim sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu – Albanci sa Kosova

Nezavisne promenljive	Koeficijent regresije (standardna greška)
Starosna dob	0,081 (0,041) *
Muškarci	0,078 (0,056)
Obrazovanje	-0,019 (0,011)
Veličina brebivališta	-0,007 (0,020)
Srbija sa Kosova	0,189 (0,062) **
Subjektivno blagostanje	0,094 (0,030) **
Zadovoljstvo sa ekonomskim kretanjima	0,486 (0,030) ***
Optimizam u pogledu budućnosti	0,050 (0,021) **
R ² - uskladen	0,27

Nivo značajnosti: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Nezavisna promenljiva: Zadovoljstvo sa sadašnjim političkim kretanjima na Kosovu

Tabela A.12. Objasnjavajući model za uticaj raznih faktora na mogućnost zajedničkog života u miru

Nezavisna promenljiva	Koeficijent regresije (standardna greška)
STATUS	
Starosna dob	-0,000 (0,003)
Veličina mesta stanovanja	-0,004 (0,023)
Muškarci	-0,032 (0,064)
Obrazovanje	0,001 (0,014)
Zaposleni (ugovorno)	0,015 (0,067)
Iseljeni	-0,118 (0,097)
Srbija sa Kosova	-0,431 (0,134)***
GLEDIŠTA	
Subjektivno blagostanje	0,093 (0,030)**
Praćenje politike	0,112 (0,033)***
Poverenje u međunarodnu zajednicu	0,095 (0,030)***
Uticaj prošlosti na sadašnji život	-0,139 (0,023)***
R ² - prilagoden	0,74

Nivo značajnosti: *p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Zavisna promenljiva: Uprkos prošlosti, albanci i srbici mogu zajedno da žive i rade u miru

ANEKS 2. Dogadjaji u periodu maj-avgust 2002

Maj

- ⌚ **Brisel, 9 maj** – Diplomatski izvori NATO-a najavljuju da će do kraja ove godine (2002) Kosovo napustiti oko 5.000 pripadnika KFOR-a.
- ⌚ **Priština, 9 maj** – Konferencija medjunarodnih donatora okupljenih u Prištini odlučila je da dodeli preko 17 miliona € za početak programa povratka iseljenih na Kosovu.
- ⌚ **Priština, 10 maj** – Ministri financija regiona okupljenih u Prištini zauzimaju se za odlučno suzbijane krijumčarenja cigareta.
- ⌚ **Gnjilane, 13 maj** – Vlada Kosova odobrava sredstva u vrednosti jednog miliona € za sanaciju šteta nastalih tokom zemljotresa koji je 25 aprila pogodio Gnjilane i okolinu.
- ⌚ **Priština, 17 maj** – Policija Medjunarodne misije na Kosovu pritvorila je šefa carinske službe Kosova Ylber Raci-ja zbog osnovane sumnje za saradnju sa krijumčarima raznih roba.
- ⌚ **Priština, 22 maj** – Ministarstvo socijalne zaštite najavljuje usvajanje paketa zakona za zaštitu penzionera i starijih osoba.
- ⌚ **Priština, 23 maj** – Administrator Kosova, g. Michael Steiner, proglašava ništavnom Rezoluciju o očuvanje teritorijalnog integriteta Kosova, koja je bila usvojena istog dana od strane poslanika Skupštine Kosova.
- ⌚ **Priština, 24 maj** – Skupština Kosova usvaja program Vlade Kosova.
- ⌚ **Priština, 30 maj** - OPIC i UNMIK potpisuju sporazum za garantovanje investicija na Kosovu.

Jun

- ⌚ **Priština, 4 jun** - Administrator Kosova, g. Michael Steiner izjavljuje da su se na Kosovu vratili 2.800 iseljenih srba i da se uslovi za njihov povratak poboljšavaju.
- ⌚ **Priština, 12 jun** – Vlada Kosova svećano se obavezuje pred administratorom Kosova Michael Steiner-om.
- ⌚ **Priština, 13 jun** – SPGS donosi Pravilnik o KAP-u.
- ⌚ **Priština, 15 jun** - Michael Steiner obelodanjuje strategiju za rešavanje problema Mitrovice, naglašavajući pri tome njegovu ideju o nula-toleranciji prema organizovanom kriminalu na Kosovu.
- ⌚ **Priština, 19 jun** – Specijalna policija UNMIK-a pritvorila je tri viša oficira Zaštitnog korpusa Kosova, pod sumnjom da su izvršili teža krivična dela protiv albanaca u junu 1999. godine.
- ⌚ **Gnjilane, 26 jun** – Glavni tužilac Javnog okružnog tužilaštva za Gnjilane podiže optužnicu protiv tri rukovodioca Fabrike duvana u Gnjilanu, koji se optužuju za nezakonitu proizvodnju cigareta.
- ⌚ **Skoplje, 26 jun** – Počinje putovanje bez viza za Makedoniju za gradjane Kosova koji poseduju pasoše UNMIK-a.

Jul

- ⦿ **Priština, 1 jul** – Administrator Medjunarodne misije na Kosovu, g. Michael Steiner, proglašava ništavnim Memorandum poverenja o privrednoj saradnji i stvaranju uslova za liberalizaciju trgovine izmedju Kosova i Albanije, potписаног 30 maja od strane ministra trgovine i industrije Kosova i ministarke za privrednu Albanije.
- ⦿ **Priština, 8 jul** – U Beogradu je potpisana sporazum izmedju šefa Misije OUN-a na Kosovu, g. Michael Steiner-a, i beogradskih zvaničnika o povratku oko 40 sudijskih i tužioca srpske nacionalnosti u sudski sistem Kosova.
- ⦿ **Tirana, 15 jul** – UNMIK i Ministarstvo privrede potpisuju u Tirani Memorandum o privrednoj saradnji izmedju Albanije i Kosova.
- ⦿ **Priština, 17 jul** – Kao posledica groma, u termoelektani “Kosovo B” je nastao požar, pri čemu je jedno lice izgubilo život i 30 lica su povredjena, dok je termoelektrana pretrpela teške materijalne štete.
- ⦿ **Priština, 25 jul** – Poslanici Skupštine Kosova usvajaju Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu.
- ⦿ **Berlin, 26 jul** – Nemačka se obavezuje da će Kosovu dodeliti 5 miliona € kao ispomoć za sanaciju termoelektrane koja je teško ostećena požarom prouzrokovanoj udarom groma.
- ⦿ **Nju-Jork, 31 jul** – Pred članovima Saveta bezbednosti PUN-a, Michael Steiner izjavljuje da je suština uspostavljanja UNMIK-ove vlasti na severnom delu Mitrovice funkcionisanje policije OUN-a i zamena paralelnih struktura legitimnim institucijama.
- ⦿ **Priština, 31 jul** – Dva američka vojnika pripadnika mirovnih snaga KFOR-a bivaju ranjeni od eksplozije u selu Klokot blizu Vitine.

Avgust

- ⦿ **Priština, 5 avgust** – Misija OEBS-a na Kosovu obznanjuje da će na lokalnim izborima na Kosovu uzeti učešća 72 različita politička subjekta, od kojih 28 subjekata predstavljaju albansku populaciju, dok 34 predstavljaju srpsku zajednicu. Ostali subjekti predstavljaju ostale manjinske zajednice koje žive na Kosovu.
- ⦿ **Mitrovica, 9 avgust** – Medjunarodne policijske snage pokušale su pritvoriti predsednika “Nacionalnog saveta” srba severnog dela Mitrovice, Milana Ivanovića, ali nisu uspeli u tome. Ivanović se optužuje za pokušaj ubistva tokom nasilnih demonstracija u Mitrovici, održanih 8 aprila ove godine, kojom prilikom je povredjeno 26 lica, uglavnom pripadnika CIVPOL-a.
- ⦿ **Priština, 11 avgust** – Pritvara se Rrustem Mustafa – Remi, bivši komandant Operativne zone OVK za Lap.
- ⦿ **Dečani, 15 avgust** – Tokom demonstracija održanih u Dečanima protiv pritvaranja pripadnika KZK-a, nekoliko je demonstranata povredjeno od strane policije UNMIK-a.
- ⦿ **Priština, 28 avgust** – Sindikat obrazovanja, nauke i tehnologije preti opštim štrajkom za 2 septembar ukoliko od strane Ministarstva obrazovanja ne dobiju garancije da će se plate prosvetnih radnika povećati.

Ekipa projekta:

Dr. Muhamet Sadiku, „Riinvest“ institut
Dr. Isa Mustafa, „Riinvest“ institut / Ekonomski fakultet
Ilaz Ramajli, advokat
Mr. Shkelzen Maliqi, politički analitičar
Sejdi Osmani, „Riinvest“ institut
Mr. Lulzim Peci, Kosovska fondacija za civilno društvo
Nadira Avdić – Vllasi, novinar
Dr. Vesel Latifi, Pravni fakultet

Rukovodioce ekipe: Dr. Ekrem Beqiri